

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

433

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՄՈՆԻՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԿԱՆԱԿ

№ 5

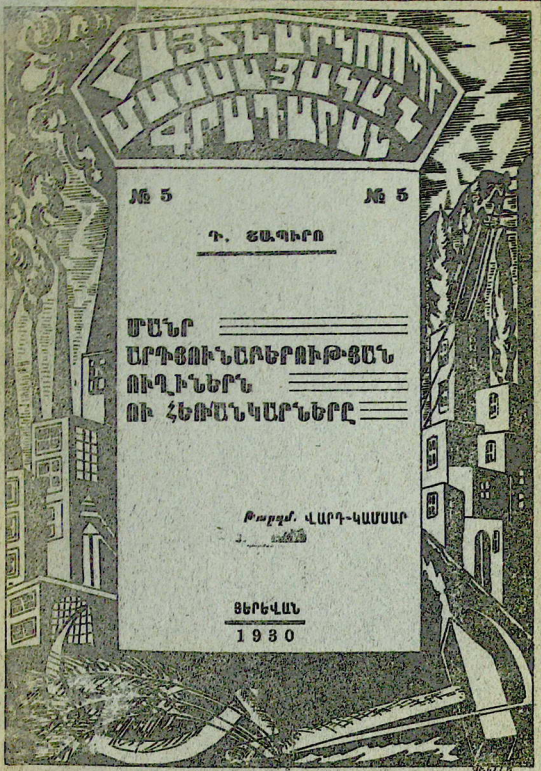
№ 5

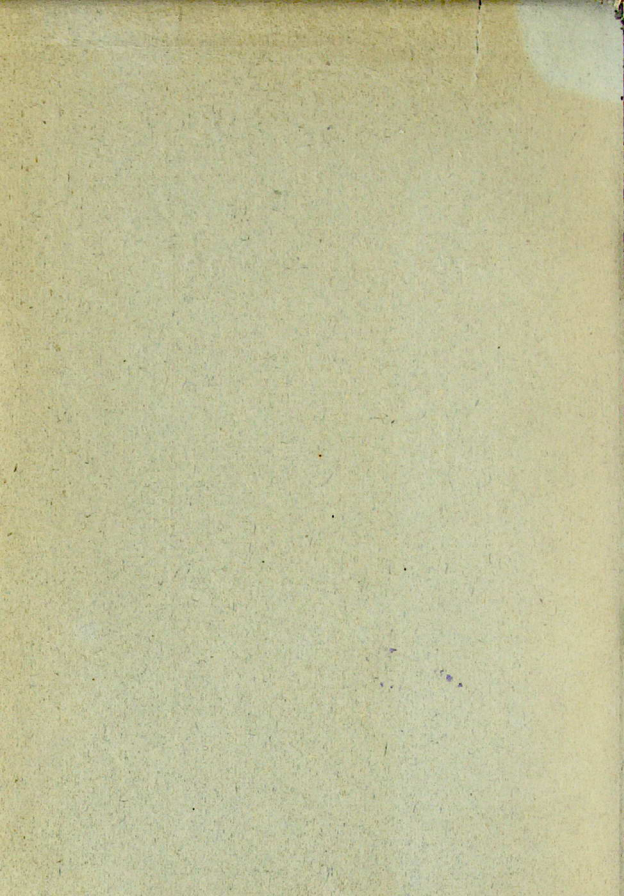
Դ. ՅԱԳԻՐՈ

ՄԱՆՐ
ԱՐԴՅՈՒՆԱՐԵՐՈՒԹՅԱՆ
ՈՒՂԻՆԵՐՆ
ՈՒ ՀԵՐԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Թարգմ. ՎԱՐԴ-ԿԱՍՍԱՐ

ՅԵՐԵՎԱՆ
1930

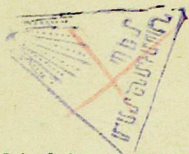

№ 5 ՀԱՅՏՆԱՐԿՈՒՊ № 5

ԱՐԴՅՈՒՆԱՐԽԵԿԱՆ ԿՈՌԳՆԵՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Դ. ՇԱՊԻՐՈ

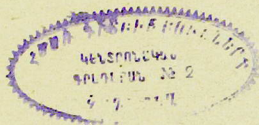
338.4:67(47)

ՄԱՆՐ ԱՐԴՅՈՒՆԱՐԽԵՐՈՒԹՅԱՆ
ՈՒՂԻՆԵՐՆ ՈՒ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

7389 A 4355

Թարգմանեց ՎԱՐԴ-ԿՍՄՍԱՐ

ՀՐԱՏՍՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅՏՆԱՐԿՈՒՊ

1930 թ. ՅԵՐԵՎԱՆ

ՀԱՅՊՈԼԻԳՐԱՖԻ ՏՊԱՐԱՆ
ՊԱՏՎԵՐ 2792
ԳՐԱՌԵՊԳԼԽՎԱՐ 5209 (բ)
ՏԻՐԱԺ 1000

I. ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՔԱՆԱԿԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇԵՐԸ

Միութենական կենտվիճվարի տեղեկու-
թյունների համաձայն, բոլոր տեսակի մանր
արդյունաբերության մեջ զբաղված անձանց
թիվը 1926—27 տարում կազմում էր մոտ 4
միլիոն, իսկ արտադրանքը՝ 4,6 միլիարդ
սուբլի կամ ամբողջ արդյունաբերության մեջ
զբաղված աշխատավորների 57,1 տոկոսը և
արտադրանքի՝ 22,4 տոկոսը:*)

Բոլոր տեսակի մանր արդյունաբերության
մեջ (արհեստագործական կոոպերացիայի հետ
միասին) զբաղված անձանց թիվը, Միութենա-
կան Պետպլանի հնդամյա ծրագրի վերստուգիչ
թվերի համաձայն, 1927—28 թվին հասել էր
բավական զգալի չափերի՝ 4,1 միլիոնի, Վոր
համարյա յերկու անգամ գերազանցում է խո-
շոր արդյունաբերության մեջ զբաղված մշտա-
կան բանվորների թիվը: Բավական պատկառե-
լի յեր նաև նրա արտադրանքը, ալյուրաղացնե-

*) Մաճոթութուն՝ տես «ԽՍՀՄ-ի վիճակագրա-
կան տեղեկատու, 1928 թ., կենտվիճվարի հրատարա-
կութուն, Մոսկվա, 1929 թ.:

րի հետ միասին կազմելով 4,7 միլիարդ ուսուցիչ կամ առանց նրանց՝ 3,1 միլիարդ ուսուցիչ, վոր ալյուրաղացների հետ միասին, Միութենական Գերժողտնտխորհի կողմից պլանավորվող խոշոր արդյունաբերության արտադրանքի համեմատությամբ, կազմում ե 45 տոկոս, կամ առանց ալյուրաղացների 33 տոկոսը: Արդյունաբերության առանձին ճյուղերում մանր արդյունաբերության նշանակությունն ե՛լ ավելի զգալի յե, հասնելով խոշոր պետական կոշկակարական և կաշվեգործական արդյունաբերության համեմատությամբ 170 տոկոսի, դերձակների՝ 168 տոկ., մասսայական սպառողական մետաղյա իրերի արտադրության՝ 100 տոկոսի և այլն:

Թեև մանր և տնայնա-արհեստագործական արդյունաբերությունը վերջին ժամանակս տնտեսության բնդհանուր հաշվեկշռի մեջ կորցնում ե իր տեսակարար կշիռը, բայց և այնպեւ բացարձակ թվով նա տարեցատարի աճում ե.

ՄԱՆՐ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ԶԲԱՂՎԱՍ ԱՆՁԱՆՑ ԹՎԻ (ՄԻԼԻՈՆՆԵՐՈՎ)

1920 թ.	1,6	1924-25 թ.	2,8
1922-23 թ.	2,0	1925-26 թ.	3,3
1923-24 թ.	2,3	1926-27 թ.	3,9

Մանր արդյունաբերությունն իր ազդեցությունը կենտրոնացրել ե ուրույն ճյուղերի վորոշ խմբում: Այդ ճյուղերի մի քանիսի մեջ նա

հանդիսանում է արտադրության գերակշռող ձևը, դա գորգադործությունն է, խսիրագործությունը, թիթեղյա և յերկաթյա ամանեղենի արտադրությունը, թաղիքե կոշկակարությունը, մորթե մուշտակագործությունը, սոսնձա-թամրագործությունը, գեղարվեստական սոսեղնագործությունը, ժանյակագործությունը, խաղալիքների և յերաժըշտական գործիքների արտադրությունը և այլն: Այդ խմբի ուրիշ ճյուղերի մեջ նա ունի չափազանց զգալի տեսակարար կշիռ: Դա գերձակությունն է, կաշվե կոշկակարությունը, կահ-կարասիների և անիվ-փոխադրական միջոցների արտադրությունը, մետաղագործությունը, համի և սննդի արտադրությունը և այլն:

Ըստ Միութենական կենտրինացվարի տվյալների, ամբողջ արդյունաբերության ճյուղերի առանձին խմբերի մեջ մանր արդյունաբերության տեսակարար կշիռը 1926—27 թվին արտահայտվում եր հետևյալ ձևով.

**ՄԱՆՐ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿԱՐԱՐ ԿՇԻՌԸ,
ԸՍՏ ԱՐՏԱԴՐԱՆՔԻ ԱՐԺԵՔԻ, ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ
ԱՌԱՆՁԻՆ ՃՅՈՒՂԵՐԻ ՄԵՋ**

ԸՍՏ ԹՎԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ (ՏՈԿՈՍՆԵՐՈՎ)

Կաշվեգործություն	31,1
Մուշտակագործություն	70,2
Կաշվե կոշկակարություն	74,5
Հագուստեղեն և արդուզարդ : : : :	70,0

Այս թվում դերձակություն	72,1
» » հյուսված քաղործություն	41,7
Գիտական-դեղարվեստական արտադրու- թյուն	49,3
Համի և սննդի արտադրություն	43,1
Այս թվում ալյուրաղացի արտադր.	61,9
» » հրուշակարանի արտադր.	34,9
» » ձիթի արտադր.	32,3
Մետաղի (սև) վերամշակություն	36,9
Փայտի »	29,6
» քիմիական »	23,2
Կուպրի և ձյութի արտադրություն	30,0
Կենդանական ծագում ունեցող ամուր նյութերի վերամշակություն	30,1

Առանձնապես մեծ է մանր արդյունաբե-
րության տեսակարար կշիռն ազգային ֆեդե-
րատիվ հանրապետություններում, ազգային
չըջաններում և առանձին յերկրամասերում.

ՄԱՆՐ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿԱՐՍՐ ԿԵԴՈՒՆ ԱՌԱՆ- ՁԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ ԸՍՏ 1926—27 ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ (ՏՊԿՈՍՆԵՐՈՎ)

Հանրապետության անունը	% ըստ զբաղ- ված անձերի	% ըստ արտադրանքի
ՌՍՖՖՀ	55,9	21,0
ՈՒՍՖՀ	53,4	30,7
ԲՍՖՀ	72,3	54,6
ՈՒԶՍՖՀ	89,2	42,0
ՏՍՖՀ	94,3	35,8
Վրաստան	74,6	37,3

Աղբը. ՍԽՀ	49,0	15,7
Հայաստան	26,5	42,8
ԽՍՀՄ	57,1	22,4

ԽՍՀՄ-ի առանձին յերկրամասերում մանր արդյունաբերության տեսակարար կշիռը բաժանված զգալի յե Սիբիրում, Հեռավոր Արևելքում և մի շարք այլ ազգային հանրապետություններում:

ՄԱՆՐ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿԱՐՍԻ ԿՇԻՐԸ ՌՍՖՖՀ ԱՌԱՆՁԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒՄ ԸՍՏ 1926—27 ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ (ՏՈԿՈՍՆԵՐՈՎ)

Շրջանի անունը	% Ըստ զբաղ- ված անձերի	% Ըստ աշխատողների
Սիբիրի յերկրամաս	76,9	55,9
Հեռավոր Արևելքի յերկրամաս	67,0	47,8
Կիրգիզի ՍՍՀ	82,6	65,0
Ղազախ. ՍՍՀ	85,8	57,6
Ղրիմի ՍՍՀ	62,6	47,6
Բաշկիրների ՍՍՀ	75,7	50,2
Կ. Ս. շրջան	83,4	47,0
Հյուսիս-Արևելյան յերկրամաս	81,4	41,4
Վյատկայի յերկրամաս	87,4	41,5
Միջ-Վոլգյան յերկրամաս	80,4	38,9
Դաղստանի ՍՍՀ	87,7	34,1
Արևմտյան յերկրամաս	57,8	30,4
Ներքին Վոլգյան յերկրամաս	72,0	31,0

Ըստ ճյուղերի կազմության մանր արդյունաբերությունը հանդիսանում և բացառապես այնպիսի արդյունաբերություն, Վոր սպասար-

կում ե ընդհանրապես բնակչության և առանձնապես գյուղացիության տնտեսական ու անձնական կարիքները այն արտադրում ե՝ պարան, մորթի, գյուղական լծելու սարքավորում և թամբ, թաղիք, կոշիկ, տակառ, անիվ, սայլ, հյուսնի գործիք, զանազան մետաղյա իրեր և այլն: Դրա շարքում մանր արդյունաբերությունը տալիս ե նաև արտադրական պահանջի արտադրանք, մասնավորապես՝ խսիր, տակառի տախտակներ, անտառքիմիական նյութեր, յերկաթյա ամանեղեններ և շինարարական նյութեր: Մանր արդյունաբերություն արտադրանքի մի քննի տեսակներն ունեն նաև արտածման (եքսպորտային) նշանակություն— գորգեր, գեղարվեստական իրեր, ժանյակներ, տակառի տախտակ, ձյութ, խաղալիքներ և այլն:

ԱՌԱՆՁԻՆ ՃՅՈՒՂԵՐԻ ՏԵՍԱԿԱՐԱՐ ԿՇԻՌՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

ՀՍՏ 1926—27 թ. ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ (ՏՈԿՈՍՆԵՐՈՎ)

Ճյուղերի անունը	% ըստ գրադված անձերի	% ըստ արտադր.
Հազուատեղեն և արդուզարդ.	39,4	29,2
Այս թվում դերձակություն . .	12,8	12,6
» » կաշվե կոշիկի արտադրություն	15,0	11,5
Համի և սննդի արտադրություն	14,7	45,5
Փայտի վերամշակություն . .	12,8	4,4
Մետաղի »	9,4	4,9

Կաշվեպործ —մուշտակագործ . . .	4,2	6,0
Հանքերի հանում և վերամշա- կություն	2,8	0,8
Բրդի վերամշակություն	2,4	1,6
Կանեփի »	1,5	0,4

Ըստ Միութենական Պետականի հնգամյա ծրագրի վերառուղիչ թվերի, մանր արդյունաբերությունն (արհեստագործական կոոպերացիայի հետ միասին), ըստ իր հիմնական ճյուղերի, հաշված և հետևյալ ձևով.

Ճյուղի անունը	Ձրադրած անձանց թիվ, հազարներով	Արտադրան- քը միլիոն ռուբլիներով
Կաշվե կոշկակարություն . . .	634,4	612,6
Փայտի վերամշակություն . . .	620,5	242,9
Դերձակություն	559,3	504,7
Մետաղի վերամշակություն . . .	408,0	262,3
Ալյուրաղացի արդյունաբեր. . .	284,1	1.566,2
Թաղիքների կոշկակարություն . . .	204,3	90,9
Դեղարվեստ —ժանյակագործ. . .	130,7	11,2
Հյուսված քաղործություն . . .	107,1	65,3
Բամբակի ջուլհակություն . . .	141,9	115,7
Հացթուխներ	88,8	269,9
Շինարար. նյութերի արտադր. . .	64,7	19,9
Մորթե—մուշտակագործ. . . .	78,6	79,4
Հանքերի, կավի և քարի վե- րամշակություն	65,3	24,0
Կանեփի պարանի արտադր. . .	33,2	20,1
Կաշվեպործություն	50,6	101,6
Գորգագործություն	47,0	5,4

Փոխադր. միջոցների արտադր.	29,1	18,4
Սանձա-թամբակործություն	25,3	37,6
Հրուշակարանի արտադր.	19,7	39,0
Յերչիկի-ապուխտի արտադր.	15,6	51,9

Մենք այստեղ տեսնում ենք, գլխավորապես, արդյունաբերության այնպիսի ուրույն ճյուղեր, վորոնց պետարդյունաբերությունը և ընդհանրապես խոշոր արդյունաբերությունը չի ընդգրկում կամ աննշան չափով և ընդգրկում:

Մանր արդյունաբերության արտադրանքի և նրա մեջ զբաղված անձանց թվի բարձր աստիճանը, տեսակարար կշռի գերակշռությունը մի շարք ճյուղերի մեջ, մեզ ստիպում են ասանձնակի ուշադիր մոտեցում ունենալ՝ վորոշելու մանր արդյունաբերության տեղեկանքներն ու նրա զբաղված տեղը ժողովրդական տնտեսության ամբողջ սիստեմի մեջ, վերլուծելու նրա սոցիալ-տնտեսական կազմը և այն ուղիները, վոր հետադաշում պետք և փոխարինե նրան խոշոր արտադրությունը:

II. ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄՆ, ԸՍՏ ԼԵՆԻՆԻ ԿԼԱՍԻՖԻԿԱՑԻԱՅԻ (ՍՏՈՐԱԲԱԺԱՆՈՒՄԻ)

Մանր արդյունաբերություն հասկացողությունը հավաքական գաղափար է: Այս իմաստի տակ պետք է հասկանալ այն բաղմազան սոցիալ-տնտեսական խմբերը, վոր միացվել

են ի մի, սոսկ իրենց մեծության ձևական հատկանիշներով: Մրանց թվին են պատկանում, ե' մանր պետձեռնարկները, ե' մանր կոռպերատիվ ձեռնարկները, ե' մանրը, վարձու և տնային բանվորներ ունեցող, մասնավոր կապիտալիստական ձեռնարկները և մանր, անհատական (ընտանեական) ապրանք արտադրողներ ժառանգյին իրենց յենթարկող, գնորդ-միջնորդները, ե' չուկայի համար աշխատող, անհատական (ընտանեական) արդյունաբերական ապրանք արտադրողները, ե' անմիջապես սպասողի պատվերով (արհեստավորներ) աշխատող, անհատական (ընտանեական) արտադրողները:

Մանրը մասնավոր-կապիտալիստական օեռնարկները ևս, ըստ իրենց բնույթի, լինում են բաղմաղան: Այստեղ կան ե' չուկայի համար աշխատող ապրանքային տնտեսություններ, ե' անմիջապես սպասողի համար նրա պատվերով աշխատող տնտեսություններ, ե' անմիջապես աշխատանք գործադրողներ, ե' վոչ վարձով տնայնապործին տանն ոգտադործողներ, բայց տալով նրան պատվերներ (բաշխիչ գրասենյակներ), և գնորդ-միջնորդներ, վորոնք ըստ եյության հանդիսանում են միեւնույն արդյունաբերական ձեռնարկողներ:

Հաճախ մանր արդյունաբերության հասկացողությունը շփոթում են տնայնապործական արդյունաբերության հետ: Ճիշտ է արդյոք, թե՞ վոչ, բայց ակնհայտ է, վոր տնայ-

նագործական արդյունաբերություն հասկացողությունը նույնքան հավաքական է, վորքան և մանր արդյունաբերության դադափարը:

Լենինը նրա մասին գրել է.

«Ի պատասխան այն հարցի, թե ի՞նչ և տնայնագործական արդյունաբերությունը, տվյալներն ստիպում են պատասխանել այսպես. վոր դա գիտական հետազոտության համար միանգամայն անպետք հասկացողություն է, վորի տակ սովորաբար մտնում են արդյունաբերության բոլոր և ամեն տեսակ ձևերը, սկսած տնային զբաղմունքներից և վերջացնելով շատ խոշոր ֆաբրիկաներում գործադրվող վարձու աշխատանքով» (Լենին աշխատությունների ժողովածու տոմ III յեր. 368)

«Մենք անոգուտ ենք համարում վիճել» տնայնագործ խոսքի իմաստի մասին, վորովհետև... չկա արդյունաբերություն (բացառությամբ գույե մեքենայացված արդյունաբերության) մի այնպիսի ձև, վոր չմտնի այդ սովորական տերմինի մեջ և վոր միանգամայն անպետք է գիտական ուսումնասիրությունների համար» (տոմ II յերես 384):

Վերլուծելով Պերմի վիճակագրության տվյալները, Լենինը մատնանշում է. «Մենք տեսնում ենք, վոր այդ հասկացողության տակ մտցվել են (տնայնագործական արդյունաբերության Դ. Շ.) արդյունաբերության բազմազան ձևերը, մենք նույնիսկ իրավունք ու-

նենք ատելու, արդյունաբերության համարյա
այն բոլոր ձևերը, Վորոնք ծանոթ են գիտու-
թյանը: Յեւ իրոք, այստեղ մտել են և պատ-
րիարիսալ արհեստավորները, վոր աշխատում
են սպառողի պատվերով և նրա նյութերով ու
ստանում են վարձատրություն յերբեմն ընա-
տուրքով, յերբեմն դրամով: Այստեղ մտել են
նաև բոլորովին ուրիշ ձևի արդյունաբերու-
թյան ներկայացուցիչներ՝ իրենց ընտանիքի
հետ աշխատող մանր ապրանք արտադրողները:
Այստեղ մտել են կապիտալիստական արհես-
տանոցների տերերը, վորոնք շահագործում են
վարձու բանվորներ, սրանց թիվն ամեն մի
ձեռնարկության մեջ մի քանի տասնյակի յե
հասնում: Այստեղ մտել են ձեռնարկատեր-մա-
նուֆակտուրիստները... և կապիտալիստների
համար աշխատող տնային բանվորները:

...Սեր նարողնիկական եկանոմիկայի
սիրեցյալ ձևն այն է, վոր արդյունաբերության
ձևերի այդ անսահման բազմապիսությունը
լցնում է մի խմբի մեջ, կոչելով այդ խումբը
«տնայնագործական», «ժողովրդական» ար-
դյունաբերություն և—*risum tenetis, amici!*
այդ «անմտությունը» հակադրում է «Ֆար-
րիկա-գործարանային» արդյունաբերությանը
(նույն տեղ, յերես 447—448):

Հետևելով Պերմի վիճակագիրներին նյու-
թերին, Լենինը, վերը հիշված հոդվածի մեջ,
հիմք ծառայեցնելով նրանց տվյալների վերլու-

ծուլթյունը, ամբողջ արդյունաբերության վերաբերյալ ընդունում ե հետևյալ սկզբունքը՝

«... Յե՛վ Ֆարրիկային արդյունաբերությունը և՛ «տնայնագործների» առաջին յենթախումբը (ազատ վաճառքի համար աշխատողներ Դ. Շ.) պատկանում են ապրանքային արտադրությանը, վոր բացակայում ե յերկրորդ յենթախմբից (պատվիրատու-սպառողի համար աշխատողներ Դ. Շ.)։ Պետք ե խիստ տարբերություն դնել տնայնագործների յերկրորդ խմբի մեջ, վոր աշխատում են գնորդ-միջնորդների (և Ֆարրիկանտների) համար և հիմնովին տարբերվում են տնայնագործների առաջին յերկու խմբերից։ Չի կարելի չցանկանալ, վոր այսպես կոչված՝ «տնայնագործական» արդյունաբերության ուսումնասիրողները խստիվ պահպանեյին այս բաժանումը և խոսակցական տերմինի տակ կամայական իմաստ դնելու փոխարեն, գործածեյին քաղաքական-տնտեսական ճիշտ տերմիններ» (նույն տեղ, յերես 384—385)։

Լենինը մեծ ջանք ե թափել նարողնիկների դեմ մղած պայքարում, վորոնք աշխատում եյին «տնայնագործական արտադրության ձևվը» հակադրել կապիտալիստականին և ապացուցել, վոր տնայնագործական արդյունաբերության մեջ «աշխատանքին եմ պատկանում արտադրության գործիքներն ու նյութերը, դրա հետ միասին նաև աշխատանքի ամբողջ արդյունքները»։

Պերմի վիճակագրության նյութերի վրա հիմնվելով՝ Լենինն ապացուցեց, վոր այդ չի համապատասխանում իրականության:

«Մենք այժմ միանշամայն վորոչակի կերպով կարող ենք արձանագրել, վոր այդ կեղծ է: Նույնիսկ յեթե տնայնագործների թվի մեջ մտցնենք և՛ արհեստավորներին, այնուամենայնիվ «տնայնագործներին» մեծ մասը չի համապատասխանում այդ պայմաններին. չեն համապատասխանում, նախ՝ վարձու բանվորները, իսկ նրանց թիվը կազմում է 25,3 տոկոս, յերկրորդ՝ գնորդ-միջնորդի համար ընտանիքով աշխատողները, վորովհետև վոչ արտադրության նյութերը և՛ վոչ ել աշխատանքի արդյունքները նրանց չեն պատկանում, այլ նրանք ստանում են միայն գործարքային վարձատրություն. այդպիսիները կազմում են 20,8 տոկոս, յերրորդ՝ առաջին և յերկրորդ խմբին պատկանող վարձու բանվորներ պահող ընտանիքավորները, վորովհետև նրանց են պատկանում նաև վոչ իրենց աշխատանքների արդյունքները: Այդպիսիները, հավանաբար, կազմում են մոտ 10 տոկոս... Ահա ձեզ ընդամենը 25,3, 20,8, 10 տ. վոր հավասար է 56,1 տոկոսի: «Տնայնագործներ», այսինքն՝ կիսից ավելին այդ պայմաններին չի համապատասխանում: Ուրիշ խոսքով՝ նույնիսկ տնտեսական տեսակետից այնպիսի խուլ և հետամնաց մահացում, ինչպիսին հանդիսանում է Պերմինը, արդեն այժմ գերակշռում է «տնայնագործը»,

վոր կամ ինքն ե վարձվում, կամ ուրիշներին ե վարձում, կամ շահագործվում ե, կամ շահագործում» (նույն տեղ, յերես 389) :

«Փաստերը հաստատում են, վոր արտադրության վոչ մի հատուկ «տնայնագործական» ձև չկա (դա «տնայնագործ» տնտեսագետների հնարածն ե) ,զոյություն չունի ե վոր այդ մանր ապրանք արտադրողներից առաջ են դալիս խոշոր կապիտալիստական ձեռնարկներ» (նույն տեղ, յերես 398—399) :

Լենինն ապացուցել ե, վոր տնայնագործական արդյունաբերության մեջ զոյություն ունեն կապիտալիստական փոխհարաբերություններ, կապիտալիստական ստորաբաժանումներ :

Յեղնելով նրա ձևերի (ապրանքային տնտեսության— արհեստ—տան աշխատանք) կապիտալիստական ստորաբաժանումից ե յուրահատկությունից՝ Լենինը, Պերմի վիճակագրության հիման վրա, տալիս ե ընդհանրապես ամբողջ արդյունաբերության մեջ զբաղված անձանց համար հետևյալ կլասիֆիկացիան .

Ի. Կապիտալիստական ձևով բանվորներ գործադրողներ .

Ա. ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ի. Կապիտալիստական ձևով բանվորների գործադրողներ .

1. «Փաբրիկա—գործարանային» բանվորներ .

2. «Տնայնագործների» վարձու բանվորներ.

3. Գնորդ-միջնորդների համար տանն աշխատողներ:

II Մանր ապրանք արտադրողներ...

(Նրանց... (մի մասը) պահում և վարձու բանվորներ):

Բ. ԱՐԶԵՍ

Գյուղական (մասամբ քաղաքի) արհեստավորներ...

(Նրանց... մի մասը պահում և վարձու բանվորներ) նույն տեղ, յերես 449—450):

Ըստ վերում Լենինն անում և հետևյալ նրկատողությունը. «Այս կլասիֆիկացիայի մեջ կան սխալներ. նրա մեջ բացակայում են Փարրիկանտներն ու գործարանատերերը, բայց կան տասնյակներով վարձու բանվորներ ունեցող տնայնագործներ, նրա մեջ պատահամբ մըտել են մի քանի մանուֆակտուրիստներ վորոնք չեն առանձնացված և չեն մտել ուրիշները, վոր դուրս են մնացել իրր «գնորդ-միջնորդներ»... Բայց... արդյունաբերության ձևերի մասին այդ կլասիֆիկացիան կազմված և տնայնագործական վիճակագրության տվյալների հիման վրա և մատնանշված սխալներն այդ տեղեկություններից բխող սխալներ են և վոչ թե կլասիֆիկացիայի սխալներ: Համենայն դեպս, այդ կլասիֆիկացիան իրավիճակի մասին ճիշտ պատ-

կեր ե տալիս, պարզաբանելով արդյունաբերութեան մեջ զանազան մասնակցողների իրական հասարակա-տնտեսական փոխհարաբերությունները, հետևապես և՛ նրանց դրությունը և՛ շահերը—իսկ այդպիսի բացատրութեան մեջ ե կայանում ամեն մի գիտական-տնտեսական ուսումնասիրութեան բարձր խնդիրը» (նույն տեղ, յերես 449—450) :

Լենինի կլասիֆիկացիան «խոսակցական տերմինների տակ կամայական խմատ դնելու» փոխարեն ցույց ե տալիս այն սոցիալ-տնտեսական խմբերը, վորոնք ընդհանրապես կարելի չե գտնել արդյունաբերութեան մեջ (կապիտալիստական) :

Յեթե ողտվենք այդ կլասիֆիկացիայից, մի կողմը թողնելով Փաբրիկա-գործարանային բանվորներին և տնայնադործների վարձու բանվորներին, այն ժամանակ մնում են յերեք ուրույն խմբեր, վոր առանձնահատուկ են նաև մեր ժամանակի համար. կապիտալիստական ձեվով բանվոր բանեցնողներ, ձեռնարկատիրոջ (տնային բանվորներ) համար աշխատողներ, մանր ապրանք արտադրողներ և արհեստավորներ :

Հասկանալի չե, վոր այդ կլասիֆիկացիան բղխում ե արդյունաբերութեան յերեք հիմնական ձևերի հիմնական սխեմայից. մանր արտադրություն, մանուֆակտուրա և Փաբրիկա: Նա հնարավորություն ե տալիս արդյու-

նարեբության մեջ առանձնացնել յուրահատուկ սոցիալ-տնտեսական խմբերը:

Անհրաժեշտ է մեկ անգամ ընդմիջառ վերջ տալ այն շփոթությանը, վոր գոյություն ունի ինչպես տնտեսական գրականության մեջ, այնպես և սոսորջա կյանքում, «տնայնագործական արդյունաբերության» վերաբերյալ, յերբ «տնայնագործական արտադրություն», «տնայնագործներ» են համարում ընդհանրապես բոլոր հասարակ և մեքենայացում ից զուրկ ձեռնարկությունները կամ ընդհանրապես մանր, մասնավոր ձեռնարկությունները:

Մի քանի տնտեսագետներ տնայնագործական արդյունաբերություն հասկացողությունը բնորոշում են այն կապով, վոր կա գյուղատնտեսության հետ, թեև շատ տնայնագործներ բոլորովին նրա հետ կապ չունեն կամ նա հանդիսանում է ոժանդակ գրադմունք:

Տնայնագործական արդյունաբերությունն առանձնացրել է մի շարք հատուկ տնայնագործական բներ (Պավլովի մետաղագործ. արդյունաբերություն), վորոնք զբաղված են բացարձակապես այս կամ այն հատուկ իրերի արտադրությամբ:

Լենինը վերը հիշված հոգվածի մեջ բաժանական վառ գույնով հերքում է նման ձևակերպումը՝ մասնանշելով տնայնագործական արդյունաբերության գյուղատնտեսության հետ ունեցած կապի մասին, իրր ընդհանուր յերևույթի սովորական յենթադրությունների

և պնդումների անճշտութիւնը, կապի, վար-
քերքեմն նույնիսկ համարում են Ռուսաստանի
առանձնահատկութիւնը»։ (Նույն տեղ, յե-
րես 393) :

Մանր և «տնայնագործական» արդյունա-
բերութեան բոլոր տեսակի մութ բնորոշում-
ների փոխարեն, բաղմազան սոցիալ-տնտեսա-
կան խմբերը մեկ հասկացողութեամբ ընդ-
գրկելու անարդյունավետ վոչ գիտական փոր-
ձերի փոխարեն, անհրաժեշտ է արդյունաբե-
րութեան մեջ զանազան սոցիալ-տնտեսական
խմբերի համար ընդունել վորոշակի կլասի-
ֆիկացիա, մոտենալով այդ հարցին՝ «ար-
դյունաբերութեանը զանազն մասնակցողների
մեջ գոյութիւն ունեցող հասարակա-տնտե-
սական փոխհարաբերութիւնները» յերևան
բերելու տեսակետից :

Վերը մեջ բերված՝ Լենինի կլասիֆիկա-
ցիան հնարավորութիւն է տալիս, ինչպես
մենք տեսանք, կառուցել մի այդպիսի կլասի-
ֆիկացիա և, տնայնագործական արդյունա-
բերութիւն հասկացողութեան փոխարեն,
արդյունաբերութեան մեջ առանձնացնել յու-
րահատուկ սոցիալ-տնտեսական խմբերը :

III. ՄԱՆՐ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔ ԱՐՏԱԴՐՈՂՆԵՐ, ԱՐՇԵՍԱՎՈՐ- ՆԵՐ ՅԵՎ ՏՆԱՅԻՆ ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ

Քննելով և վերլուծելով Պերմի վիճակա-
գրութեան տվյալները՝ Լենինը մատնանշում

ե, վոր անթույլատրելի յի միացնել կապիտալիստական բնույթ կրող մանր ձեռնարկությունները մանր ապրանքային արտադրությունների հետ:

«Որինակ՝ 1 և 10 բանվորներ ունեցող ձեռնարկներն իրենցից ներկայացնում են բոլորովին տարբեր տնտեսական խմբեր. նրանց մի տեղ միացնելը և «միջիններ» դուրս բերելը կլինի միանգամայն անհեթեթ ձևակերպում» (նույն տեղ, յերես 395):

Յերեան բերելով, վոր ձեռնարկությունների մի մասն ըստ վիճակագրության ունի 16,4-ական վարձու բանվոր, Լենինը գրում է.

«Այդ արդեն ֆարքիկանտներ են՝ կապիտալիստական ձեռնարկությունների տերեր... Այդպիսի ձեռնարկությունների տեխնիկական և տնտեսական դեմքը հիմնովին տարբերվում է մենակների արհեստանոցներից և չի կարելի չզարմանալ, վոր Պերմի վիճակագիրներն այնուամենայնիվ վորոշել են նրանց միացնել մի տեղ և ընդհանուր «միջիններ» դուրս բերել» (նույն տեղ, յերես 397):

Տալով «տնայնագործների» յեկամուտների վերլուծումը, Լենինն առանձնացնում է այն մեծ յեկամուտ ունեցող հարուստ տնայնագործներին, վորոնց ձեռնարկների վրա բնկնում են մոտ 10-ական վարձու բանվորներ: Նա մատնանշում է, վոր դրանք արդեն մանր ֆարքիկանտներ են՝ կապիտալիստական արհեստանոցների տերեր, վորոնց «տը-

նախագործների» թվի մեջ մտցնելը, մենակարգյունարերողների, դյուղական արհեստավորների և նույնիսկ, Փարբիկանաների համար տանն աշխատողների (յերբեմն, նույնիսկ, այդ միևնույն հարուստ տնայնագործների համար) շարքում, միայն ցույց ե տալիս, ինչպես արդեն նկատված ե, թե վո'րջան անորոշ և առաձգական ե «տնայնագործ» տերմինը (նույն տեղ, յերես 435) :

Արհեստավորի հասկացողությունը վորոշ ե. նա շուկայի համար չի աշխատում. նրա տնտեսությունը լենինը չի համարում ապրանքային տնտեսություն, նա աշխատում ե անմիջապես սպառողի համար: Այդ տեսակետից միանգամայն ճիշտ չե պրոֆ. Թիբնիկովի բնորոշումը «Եկոնոմիչեսկի Արագրենիե»-ում (1927 թ. № 47) լույս ընծայած իր հոդվածում, վորտեղ արհեստավորի հասկացողությունը նսեմացված ե, յեզրակացություններն ու տնայնագործական արդյունաբերության հեռանկարները չփոթած՝ արհեստավորի բնորոշումը, իբր արտադրողի, վոր աշխատում ե անմիջապես սպառողի և տեղական մոտակա շուկայի համար: Այդպիսի բնորոշումը խառնում ե միատեղ ապրանքային և վոչ ապրանքային տնտեսությունը:

Արհեստի մասին լենինը մատնանշում ե. «Արհեստն—արդյունաբերության ոյնքան հետամնաց ձե ե, վոր նույնիսկ հայրենակցական նարողնիկների մեջ, վորոնք բազմիցս

պնդել են, վոր հետամնացությունը Ռուսաստանի յերջանկությունն և, չեր գտնվել թեկուզ մի մարդ, վոր վճուրբ բացահայտ և ուղղակի կերպով պաշտպանել նրան ու ցուցադրել, իբր իրեն իդեալների «գրավականը» (նույն տեղ, յերես 389) :

Անհրաժեշտ և առանձնակի կանգ առնել կապիտալիստական ձևով բանվորներ գործադրող խմբերի վրա, վորոնք աշխատում են տանը գնորդ-միջնորդների համար (տնային բանվորներ) : Այդ բանվորները Ռուսաստանում կազմում եյին և կազմում են մի խոշոր մասսա ինչպես մինչհեղափոխական շրջանում, այնպես և ներկա ժամանակ :

«Շատ դեպքերում,—գրում և Լենինը— «կապիտալիզմի զարգացում»-ի մեջ, խոշոր ձեռնարկատիրոջ արտադրության չափերի տվյալները դեռևս վոչ մի գաղափար չեն տալիս նրանց իրական նշանակության մասին մեր «տնայնագործական արտադրությունների» մեջ, վորովհետև այդպիսի ձեռնարկատերերը տնորինում են վոչ այնքան իրենց ձեռնարկությունների բանվորների աշխատանքը, վորքան տնային բանվորների մասսայի աշխատանքը և նույնիսկ (դը Ֆախտո) ինքնուրույն մանր տերերի աշխատանքը, վորոնց վերաբերմամբ նրանք հանդիսանում են գնորդ-միջնորդներ» (հատոր III, յերես 358-359) :

Միերա-դնման ձևերը չափազանց բազմազան են և ինքնատիպ, և առևտրական կա-

պիտալը նրա մեջ խճճվում է արդյունաբերականի հետ և ընդհակառակը:

«Արդյունաբերական կապիտալ ունեցող մանուֆակտուրայում,—գրում է Լենինը,—բազմազան ձևով խճճվում է առևտրականը, և աշխատողի կախումը կապիտալիստից ստանում է բազմազան ձևեր ու նրբություններ՝ սկսած վարձու աշխատանքից ուրիշի արհեստանոցում, դառնալով աշխատանք իր տանը «տիրոջ» համար և վերջացնելով նյութերի գնման և իրերի վաճառահանման կախումով» (նույն տեղ, յերես 354-355):

«... Առևտրական և արդյունաբերական կապիտալի մեջ գոյություն ունեցող ամենասերտ և անքակտելի կապը—դա մանուֆակտուրայի ամենաբնութադրող հատկանիշներից մեկն է: Այստեղ «գնորդ—միջնորդը» խճճվում է մանուֆակտուրայի հետ» (նույն տեղ, յերես 358):

«... Նարոգնիկական եկոնոմիայի հիմնական սխալը հենց այն է, վոր մի կողմից՝ նա բացասում և նաեմացնում է խոշոր և մանր ձեռնարկությունների միջի կապը, մյուս կողմից՝ առևտրական և արդյունաբերական կապիտալի կապը» (նույն տեղ, յերես 359):

Լենինը կատեգորիկ կերպով դեմ է արտահայտվում միեկրա—դնման արդյունաբերական նշանակություն բացասման և նրան դուռ առևտրական հարարերությունների շարքը դասելու մասին:

«Մեզ մոտ սովորութիւն կա, գրում ե
լենինը, դնորդ-միջնորդին պատկերացնել մի
ինչ վոր բան, վոր արտադրութիւնից դուրս ե
կանգնած, մի ինչ վոր բերովի, արդյունաբե-
րութեան համար միանգամայն խորթ և «մի-
այն փոխանակութիւնից կախում ունեցող
բան» (հատ. II, յերես 436) :

«Գնորդ-միջնորդի համար աշխատելը—
գա արտադրութեան մի հատուկ ձև ե, ար-
տադրութեան մեջ տնտեսական փոխհարաբե-
րութիւնների հատուկ կազմակերպում... Ան-
միջապես միանալով վարձու բանվորներ ու-
նեցող կապիտալիստական արհեստանոցին,
հաճախ կազմելով միայն նրա շարունակու-
թիւնը կամ բաժանմունքներից մեկը, գնորդ-
միջնորդի համար աշխատելը հանդիսանում ե
Փարբիկայի մասնիկը, հասկանալով վերջին
արտահայտութիւնը վոչ գիտական, այլ խո-
սակցական նշանակութեամբ» (նույն տեղ, յե-
րես 446-447) :

«Կապիտալիզմի զարգացման» մեջ, լե-
նինը մանրամասն հիմնավորում ե այդ առա-
ջադրութիւնը, վառ դույներով նկարագրե-
լով, թե ի՞նչպես այդ ձևի ժամանակ վոչըն-
չանում են տնտեսական և արդյունաբերական
կապիտալի միջի սահմանները :

«Արտադրութեան նյութերի վաճառելը
մանր արդյունաբերողին, կարող ե կազմել ա-
ռեստրական կապիտալի և՛ ինքնուրույն գոր-
ծարք, վոր կարող ե լինել միանգամայն իրե-

րի մթերա-գնման գործարքի նման: Յեթե մթերա-գնողն սկսում է վճարել «տնայնագործին պետք» յեկող հում նյութերով, այդ նշանակում է, վոր խոշոր քայլ է արված կապիտալիստական փոխհարարերությունների զարգացման մեջ: Կտրելով մանր արդյունաբերողին պատրաստի իրերի շուկայից՝ գնորդ-միջնորդն այժմ կտրում է նրան նաև հում նյութերի շուկայից և դրանով վերջնականապես իրեն է յենթարկում տնայնագործին: Այդ ձևից միայն մի քայլ է մնում մինչև առևտրական կապիտալի ամենաբարձր ձևը, յերբ գնորդ-միջնորդը նյութերը վորոշակի վարձատրությամբ իրեր պատրաստելու համար ուղղակի բաշխում է «տնայնագործներին»: Տնայնագործը դը Փակտո դառնում է վարձու բան-վոր, վոր աշխատում է իր տանը՝ կապիտալիստի համար. այստեղ գնորդ-միջնորդի առևտրական կապիտալը դառնում է արդյունաբերական կապիտալ» (հատ. III, յեր. 297):

«Կարող են ասել, գրում է Լենինը, վերլուծելով Պերմի վիճակագրության տվյալները, վոր տնայնագործական արտադրությունների մեջ յեկամուտների կուտակումները շատ չնչին են. 5,7 0/0 ձեռնարկներն ունեն յեկամուտի 26,5 տոկ., 29,8 տոկ. ձեռնարկներն ունեն 64,6 տոկ.: Դրան մենք կապտասխանենք, վոր նախ՝ այդպիսի կուտակումն ապացույցում է «տնայնագործների» և «միջին թվերի» մասին յեղած՝ չհիմնավորած դատողություն-

ների լիալին անպետքությանն ու վոչ գիտա-
կան մոտեցումն այդ հարցին, յերկրորդ՝ չի
կարելի աչքաթող անել և այն, վոր այդ տըվ-
յալների մեջ չեն մտել գնորդ-միջնորդները,
վորի պատմառով յեկամուտների բաշխումը
նկարագրված է վերին աստիճանին սխալ: և

Մենք տեսնք, վոր 2346 ընտանիքներ և
5628 բանվորներ աշխատում են գնորդ-միջ-
նորդների համար, հետևապես՝ այստեղ գըլ-
խալօր յեկամուտներն ստանում են գնորդ-
միջնորդները: Նրանց առանձնացնելն արդյու-
նաբերողների թվից միանգամայն արհեստա-
կան է և վոչ մի բանով չարդարացրած ձե-
վակերպում:

Իբր ֆարրիկա-գործարանային արդյու-
նաբերության մեջ փոխհարաբերությունների
որտացում, ճիշտ չեր լինի ցույց չտալ
ֆարրիկանների յեկամուտների չափը, այն-
պես և «տնայնագործական» արդյունաբերու-
թյան եկոնոմիկայի նկարագրությունը ճիշտ
չե ստանց ցույց տալու գնորդ-միջնորդի յե-
կամուտները, վոր ստանում է միևնույն ար-
տագրությունից, ուր զբաղված են և՛ տնայ-
նագործներ, յեկամուտները, վոր կազմում են
միևնույն իրերի արժեքի մի մասը, վոր պատ-
րաստում են տնայնագործները: Հետևապես՝
մենք իրավունք ունենք և պարտավոր ենք յեզ-
րակացնել, վոր տնայնագործական արդյու-
նաբերության յեկամուտների իսկական բաշ-
խումն անհամեմատ ավելի անհամաչափ է,

քան վերն ե ցույց տրված, վորովհետև նրա մեջ բացակայում են ամենախոշոր արդյունաբերողների խմբերը» (Հատ. II, յերես 435) :

Մենք տեսանք, վոր առանձնացնելով մանր արդյունաբերական ապրանք արտադրողներին և արհեստավորներին՝ Լենինը, կլասիֆիկացիայի համապատասխան տեղերում չափերտների մեջ մատնանշում ե, վոր մանր արդյունաբերական ապրանք արտադրողների և արհեստավորների մի մասը պահում ե վարձու բանվորներ և, հետևապես, սոցիալապես նրանք միատարր չեն։ Յեկամուտների համաձայն, Լենինը նրանց բաժանում ե չքավորների, միջակներից ցածրերի, միջակների և ունևորների։ Չքավորները և միջակից ցածրներն ստիպված են վաճառելու իրենց աշխատանքը, միջակները և ունևորներն արդեն զործադրում են ուրիշի վարձու աշխատանք։ Լենինը միջակ տնայնագործներ համարում ե մեկ բանվոր ունեցողներին, իսկ ունևորներ՝ մոտ յերեք։

Բացի մեջ բերած արտադրության ձևերից, կան նաև ուրիշ ձևեր—դա տնային (բընական) և կողմնակի զբաղմունքներն են, վորոնք հանդիսանում են արհեստի և մանր արդյունաբերական ապրանքային արտադրության պատմական նախադրյալները, բայց տնային արտադրությունները, վոր հնարավորություն են տալիս զբաղվել տանը, սեփական կարիքների համար նյութեր վերամշակել—

յով, չեն ստեղծում հասարակա-տնտեսական փոխհարաբերություններ և այդ պատճառով եւ նրանք արտադրական ձեռն առնակետից մեղ չեն կարող հետաքրքրել. ժամանակավոր կողմնակի դրադմունքներով պարտադրւում են գլխավորապէս այն գլուղացիները, վորոնք զնում են քաղաք իրենց բանվորական ույժը փաճառելու համար:

Այդպիսով արդյունաբերության հիմնական ճյուղերին—մանուֆակտուրային և ֆաբրիկային—կարելի չե հակադրել միայն արհեստը, մանր արդյունաբերական սպրանքային արտադրությունն ու տնային բանվորները: Տնային բանվորներին, ավելի ճիշտ, կարելի չե կցել կամ ֆաբրիկային կամ մանուֆակտուրային. (նայած, թե նրանք ում համար են աշխատում), բայց չի կարելի դրա հետ աչքաթող տնել նրանց այն առանձնահատկությունները, վոր նրանց մոտեցնում և մանր սպրանք արտադրողներին: Դա սեփական տնտեսությունում կատարած աշխատանքն է: Այժմ կարելի չե ճշտել գլուղատնտեսության հետ ունեցած կապի և խոշոր արտադրության հարցը: Այժմս պարզ և, վոր դա չի վճռում «տնայնագործական» արդյունաբերություն հասկացողության հարցը:

IV. ՄԱՆՐ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԸ ՆԵՐԿԱ ԺԱՄԱՆԱԿ

Գլխավոր հիմնարկությունը, վոր տնայնադործական արդյունաբերության մասին ներկա ժամանակ հավաքում ե տեղեկություններ և խմբավորում ե այն, հանդիսանում ե Միութենական Կենտվիճվարը: Իր հրապարակած աշխատությունների մեջ Կենտվիճվարը կրկնում ե Պերմի վիճակագիրների այն բոլոր սխալները, վոր դատապարտել եր լենինը:

Հատուկ հետազոտության մեջ ի մի միացնելով վոչ ցենզային Փաբրիկաները, գործարանային և մանուֆակտուրային ձեռնարկները մանր արդյունաբերության մյուս ճյուղերի հետ «մանր և տնայնա-արհեստադործական արդյունաբերություն» ընդհանուր անվան տակ, Կենտվիճվարն ստորաբաժանում ե պետական, կոոպերատիվ և վարձու բանվորներ ունեցող մասնավոր կապիտալիստական ձեռնարկների և առանձնացնում ե առանց վարձու աշխատանքային հասարակ ապրանքային տնտեսությունը: Ըստ վորում Կենտվիճվարի կլասիֆիկացիան միանգամայն չի դուգադիպում լենինի կլասիֆիկացիային:

Ըստ Կենտվիճվարի տվյալների, 1925 թվին կարելի չե տեսնել հետևյալը. մանր արդյունաբերության կազմի մեջ ընկնող պե-

տառական արդյունաբերությունն ընդգրկում է բոլոր զբաղված անձանց միայն 1,3 տոկ. և նրա արտադրանքի 7,4 տոկոսը. կոոպերատիվ արդյունաբերության՝ զբաղված անձանց թվի 4,6 տոկ. և արտադրանքի 16,3 տոկոսը. մասնավոր կապիտալիստական արդյունաբերությունը (մացնելով նրանց մեջ վարձու բանվորներ ունեցող մանր արդյունաբերական տպրանքարտադրողներին) զբաղված անձանց թվի 9,9 տոկ. և արտադրանքի 23,8 տոկ. առանց վարձու աշխատանքի հասարակ ապրանքային տնտեսությունը՝ զբաղված անձանց թվի 84,2 և արտադրանքի 52,4 տոկ.:

Բացարձակ թվերով այդ կազմում է.

Պետարդյունաբերության մեջ 1925 թվին զբաղված էր 30,6 հազար մարդ, տալով 277,1 միլիոն ուսրլու արտադրանք: Կոոպերատիվ արդյունաբերության մեջ զբաղված էր 127,1 հազար մարդ, տալով 605,9 միլիոն ուսրլու արտադրանք: Վարձու աշխատանք գործադրող մասնավոր արդյունաբերությունը համախմբել էր 270,8 հազար մարդ, տալով 886 միլիոն ուսրլու արտադրանք:

Վարձու աշխատանք չգործադրող հասարակ տպրանքային տնտեսությունը համախմբել էր 2285 հազար մարդ, տալով 1.948 միլիոն ուսրլու արտադրանք:

Ըստ Կենտվիճվարի տվյալների, 1926-27 թվին ամբողջ մանր արդյունաբերության կազմի մեջ ընկնող սեռական արդյունաբե-

բուլթյունն ընդգրկել էր զբաղված անձանց թվի 1 տոկ. և արտադրանքի՝ 4,3 տոկ. կամ, բացարձակ թվերով՝ 39,2 հազար զբաղված անձ և 199,8 միլիոն ռուբլու արտադրանք. կոոպերատիվ արդյունաբերությունն ընդգրկել էր զբաղված անձանց թվի 4,6 տոկ. և արտադրանքի՝ 13,2 տոկ. կամ, բացարձակ թվերով՝ 184,6 հազար զբաղված անձ և 606,5 միլիոն ռուբլու արտադրանք. մասնավոր արդյունաբերությունն ընդգրկել էր (մանր ապրանքարտադրողների, վարձու բանվորների և մենակների հետ միասին) ըզբաղված անձանց թվի 94,4 տոկ. և արտադրանքի 82,5 տոկ. կամ, բացարձակ թվերով՝ 3771 հազար զբաղված անձ և 3808 միլիոն ռուբլու արտադրանք:

Կենսովիճվարի նյութերը հնարավորություն չեն տալիս վորոշակի կերպով յերևան բերելու մանր արդյունաբերության այն առանձնահատուկ սոցիալ-տնտեսական խմբերը, վոր առանձնացրել և լենինը— մանր արդյունաբերական ապրանքարտադրողներին, արհեստավորներին և տնային բանվորներին:

Առաջին սխալը Կենսովիճվարն անում է նրանում, վոր տնտեսությունները, ըստ ըզբաղված անձանց և նրանց վարձու բանվորների թվի խմբավորելիս (1, 2, 3-5, 6-10, 11-15 և բարձր) նա չի առանձնացնում պետական և կոոպերատիվ ձեռնարկությունները, այդ պատճառով ել մենք զրկված ենք

Հնարավորությունից յրիվ պատկեր ստանալու մասնը արդյունաբերական ապրանքարտադրողների և մասնավոր կապիտալիստական տնտեսությունների մասին, վորովհետև բոլոր յեղբակացություններն ու միջիններն իրենց մեջ պարփակում են և՛ պետական և՛ կոոպերատիվ և՛ մասնավոր կապիտալիստական ձեռնարկություններ և մանր արդյունաբերակա ապրանքարտադրողներ:

Յերկրորդ սխալը Կենտվիճվարն անում, և նրանում, վոր արդյունաբերական ապրանքարտադրողների խմբի փոխարեն մենք նրա մոտ գտնում ենք միայն վարձու աշխատանք չգործադրող մեծակներին: Այսպիսով Կենտվիճվարը չի առանձնացնում վարձու բանվորներ բանեցնող մանր արդյունաբերական ապրանքարտադրողներին: Նրանք միացվում են մասնավոր-կապիտալիստական ձեռնարկությունների հետ: Ըստ վորում, Կենտվիճվարի տվյալների համաձայն, մանր արդյունաբերության 87 տոկ: կազմում են այնպիսի տնտեսություններ, վոր ունեն մեկ կամ յերկու զրադված անձ և զրանց վարձու բանվորներն ամբողջ զրադված անձանց թվի համեմատությամբ կազմում են 1,3 տոկ. տնտեսությունների այն խումբը, վոր ունի 5-ից ավելի ըզզրադված անձ, արդեն ունի 60 տոկ. վարձու բանվոր. 10-ից ավելի զրադված անձինք ունեն 77 տոկ. վարձու բանվոր: Այդ ցույց և տալիս այն սոցիալ-տնտեսական և արտադրա-

կան տարբերությունները, վոր դոյություն ունեն մանր արդյունաբերության ներսում, վորտեղ մի բևեռում, ըստ յերևույթին, ունենք մասնավոր կապիտալիստական ձեռնարկություններ, ուր գերակշռում է վարձու աշխատանքը, մյուսում՝ մանր արդյունաբերական ապրանքարտադրողները, ուր աննշան չափով է գործադրվում այն: 1927 թվականի տվյալների մեջ չեն առանձնացվում անգամ մենակները և բոլոր մասնավոր կապիտալիստական ձեռնարկությունները, մանր ապրանքարտադրողներն ու վարձու բանվորներ ունեցող արհեստավորները և մենակները մտնում են «մասնավոր արդյունաբերության» ընդհանուր խմբի մեջ:

Յերրորդ սխալը կենտվիճվարն անում է նրանում, վոր չի առանձնացնում արհեստավորներին և տնային բանվորներին: Ըստ վորում, հենց նրա տվյալների համաձայն, արտադրանքի մոտ 60 տոկ. շինված է սպառողի նյութից, վոր կարող է լինել և՛ սպառող (արհեստավոր), և՛ ձեռնարկատեր (չահագործման տնային ձև). առանձին վերցրած՝ դյուղական վայրերում այդ տնկոսը հասնում է մինչև 80 տոկ.:

Այսպիսով կենտվիճվարն անում է յերեք կարևոր սխալ. չի առանձնացնում մասնավոր կապիտալիստական ձեռնարկությունները, չի առանձնացնում մանր արդյունաբերական

տարանք արտադրողներին, չի առանձնացնում տնային բանվորներին և արհեստավորներին:

Տնային բանվորների առանձնացման բացակայությունը պակասեցնում է մասնավոր կապիտալիստական տնտեսությունների խակական մեծությունները, վորոնք ընութադրվում են վոչ այնքան ցույց տված վարձու բանվորներով, վորքան հենց տնային բանվորներով: Ինսուենական թվականներին Պերմի վիճակագիրներին նախատեսելով նման սխալի համար՝ Լենինը, ինչպես մենք տեսանք, շատ մանրամասն կերպով հիմնավորել է տնային ձևի կարևոր նշանակությունը տնայնագործական արդյունաբերության մեջ: Ներկա ժամանակ շահագործման տնային ձևը վոչ թե պակասել է, այլ, ընդհակառակը՝ մի շարք առանձնակի պատճառների շնորհիվ, ընդարձակվել է:

Հետադրուելով մասնավոր կապիտալի ձեւի բնի. Բեկկինն իր մասնավոր կապիտալի մասին դրած աշխատությունում մեջ է բերում ընդարձակ նյութեր, զանազան ճյուղերի նկատմամբ՝ մեր որերում արդյունաբերության տնային ձևի զարգացման մասին, ընդգծելով, վոր խորհրդային պայմաններում նա ստացել է առանձնակի զարգացում:

«Վերը հիշված յերևույթները (սոցիալական սպահովագրություն, հարկեր, պրոֆմիություններ և այլն) մասնավոր կապիտալի մեջ առաջ են բերել վորոշ հետամնացություն

(ռեակցիա), նա անցել է արտադրութեան նոր ձևերի, վորոնք խորհրդային պետութեան պայմաններում կարող կլինեն ապահովել բանվորական ույթի անվերստուգիչ ոգտագործումն և հարկային ու ապահովագրական պարտավորութեաններ խուսափումը:

Արտադրութեան ալգալիսի ձևեր են հանդիսանում տանն աշխատելու սիստեմն ու կեղծ արտելները» («Մասնավոր կապիտալը ԽՍՀՄ-ում» Արդհրատարակ. 1927 թ.):

Հենց ալդ հանգամանքն էլ առաջ բերեց ԽՍՀՄ ԺԿԽ վորոշումը.

«Արհեստագործական կոոպերացիայի կենտրոններին և Աշխտողկոմատի մարմիններին հատուկ ուշադրութեուն դարձնել մասնավոր ձեռնարկատերերին, վորոնք հաճախ իրենց ձեռնարկութեունը ծածկում են կեղծ արտելի անվան տակ, շահագործման գաղտնի ձևերի (տնային շահագործում, տնային վարկ և ալլն) տեղի ունեցող առանձնակի դարգացման դեմ վճռական պայքար մղելու անհրաժեշտութեան վրա» (Դեկրետ տնայնա-արհեստագործական արդեունաբերութեան մասին, 3/VI 1927 թ.):

Տնային բանվորների շարքը պետք է դասել և ալլն տնայնագործներին, վորոնք վոչ միայն աշխատում են ձեռնարկատիրոջ համար, բաշխման կարգով, նրանից ուղղակի աշխատանք ստանալով, ալլև ալլն բանվորներին, վորոնք աշխատում են զտնազան տե-

աակի միջնորդներին համար: Կենտովիճվարը
միջ մի ուշադրութիւն չի դարձրել նաև այս
հարցին:

Լենինն սոսնճեալի շատ ուշադրութիւն
և դարձրել այս ձեռն և «Կապիտալիզմի Զար-
գացման» ու «Պերմի նահանգի 1894-95 թ.
տնտեսագործական վիճակագրութեան» մեջ
դատաւարարում և նրանց, ովքեր զնորդ-միջ-
նորդին չեն դատում արդիւնաբերական կա-
պիտալի շարքը, համարելով նրա դործունե-
յութիւնը բացասաբան փոխանակութեան բը-
նագալստ: Նույնիակ ներկայումս այդ տեսա-
կեար հնացած չէ: Այսպես, «Նա ազրարնոմ
Ֆրոնտե» ամսագրի 1927 թվի առաջին հա-
մարում, բնկ. Յիլիսյի հոգվածի մեջ մենք
կարդում ենք.

«Մասնավոր արդյունաբերական կապի-
տալը տնայնա-արհեստագործական արտա-
դրութեան մեջ մասնակցում է չնչին չափով,
բայց հասել և արդեն զգալի կուտակման՝
ձեռնարկութիւնների բարձր խմբերում և ա-
վելի կապիտալիստական արտադրութիւննե-
րում» (յեր. 66): Իսկ այժմս համառոտակի
կանդ առնենք, թե ի՛նչ չափով է առևտրական
մասնավոր կապիտալը (վորն իր կողմից ա-
ռանձնացված է. Դ. Հ.) մասնակցութիւն
ունենում տնտեսագործական արդիւնաբերու-
թեան մեջ: Պետք է նկատել, վոր մասնավորի
աշխատանքի այս ասպարեղը բոլորովին չի
ստումնասիրված: Գոյութիւն ունեն առան-

ձին նկարագրված տվյալներ, վորոնք այնու-
ամենայնիվ թույլ են տալիս յեզրակացնելու,
վոր տնայնա-արհեստագործական արդյունա-
բերության մեջ մասնավոր կապիտալի (առև-
տրական. Դ. Հ.) գործադրման ձևը հանդիսա-
նում է նյութերի մթերումն և իրերի վաճա-
ռահանումը (վոր իր կողմից առանձնացված է
Դ. Հ.), ըստ վորում այդ մասնակցության
չափերը բնութագրվում են բավական զգալի
թվերով» (յեր. 72) :

Պետք է վորչալի կերպով գիտենալ, վոր,
ընդհակառակը, մասնավոր արդյունաբերա-
կան կապիտալը տնայնա-արհեստագործական
արտադրության մեջ մասնակցում է զգալի
չափերով, վորովհետև Յիլկոյի ցուցմունքը
մասնավոր կապիտալի նյութերի մթերման,
տնայնագործական իրերի վաճառահանման
մեջ մասնակցելու խոշոր չափերի մասին,
հենց բնութագրում է արդյունաբերական
մասնավոր կապիտալի ընդարձակ մասնակ-
ցությունը :

Ընկ. Յիլկոն սխալմամբ մասնավոր կա-
պիտալի նյութերի մթերումն և տնայնագոր-
ծական իրերի վաճառահանումը վերագրում է
առևտրական կապիտալի բնագավառին :

Ներկա ժամանակի համար վառ պատկեր
է տալիս Ուկրաինայի արհեստագործական
կոոպերացիայի հաշվետվության հաղորդա-
գրությունը, վոր հետևյալ ձևով է նկարա-
գրում մասնավոր կապիտալի Ուկրաինայի

տնայնագործական արդյունաբերության մեջ մասնակցելու ձևերի մասին:

«Տալով նյութը վարկով, մասնավորն իրեն հատուցում ե պատրաստի արտադրանքի ստացումով, ըստ վորում ինչպես պայմանավորված վարձատրությունը, այնպես և նրա տուջադրած պայմանները, պատրաստի իրեր ստանալու դեպքում, հաճախ կրում ե վաշխառու և գիշատիչ բնույթ, հատկապես գյուղական վոչ ունեոք տնայնագործների հետ գործարքներ կնքելիս» («Ուկրայնայի Արհեստ. Վարկ. Միության» 1926-27 թ. գործունեյությունը):

Ներկա ժամանակի համար սլարդ պատկեր են տալիս նաեւ այն քրինակները, վոր մեջ ե բերում ընկ. Ստալինը, տնայնագործ-միլիոնատերերի մասին XV կուսհամագումարում, այն մասին, թե «ընդհանրապես տնայնագործական արդյունաբերության բնագավառում, մասնավորապես կաշվեգործական և մանվածքային արդյունաբերության ասպարիզում, կան բավական թվով նոր միլիոնատերեր, վորոնք ստրկացրել են տնայնագործներին և բնդեանրապես մանր արդյունաբերողներին» (Ստալին—ՀԿԿ(բ)ԿԿ Հաշվետվությունը XV Համագումարի համար, ԳԻՁ, 1928 թ):

Ձի կարելի համաձայնվել ընկ. Յիլկոյի հիշված հոգվածի հետ վոր, իբր, մանր արդյունաբերության մեջ, վերին կապիտալիստական խմբերը, ըստ Կենսովիճվարի տվյալ-

ների համախմբում են մանր և տնայնա-ար-հեստագործական արդյունաբերության մեջ բոլոր զբաղած անձանց միայն 2,7 տոկոսը. նրանց վաստացի ծավալը և կապիտալի կենտրոնացումը նրանց մեջ պետք է հաշվել ավելի բարձր, վորովհետև նրանք իրենց ազդեցությունը տարածում են տնայնագործների հոծ բաղմության վրա՝ տնային բանվորների և մթերման միջոցով:

Այդ պատճառով էլ միանշամայն հասկանալի չե դառնում XV կուսհամագումարի դիրեկտիվը՝ տնայնագործներին վաշխառուական ձևով, բաշխիչ աշխատանքների գնման և այլ շահագործման զաղտնի ձևերի դեմ վճռական պայքարի անհրաժեշտության մասին «մասնավոր գնորդ-միջնորդից, բաշխիչից և վաշխավից յետ գրավելու» անհրաժեշտության մասին: Այդպիսով, մենք տեսնում ենք, վոր մանր արդյունաբերական սպրանք արտադրողների, արհեստավորների և տնային բանվորների սոցիալ տնտեսական խումբը, վոր լենինն առանձնացրել էր արդյունաբերությունից, լիովին պահպանել է իր նշանակությունը նաև ներկա ժամանակի համար:

Սոցիալ-տնտեսական բեկումները, վոր առաջացրել է Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը, կապիտալիստական Փարրիկայի փոխարեն առաջ բերին սոցիալիստական Փարրիկան. կապիտալիստական ձեռնարկները մնացել են իրր բացառիկ յերևույթ փոքրամիջ

կոնցեսիոն և կապալով վերցրած մասնավոր
Ֆարրիկաների ձևով:

Կապիտալիստական մանուֆակտուրան ևս
իր գերակշռող մասով փոխարինված է սոցիա-
լիստական ձեռնարկներով: Համեմատաբար
խոշոր չափով մնացել են ավելի մանր (20
բանվորից պակաս ունեցող) կապիտալիստա-
կան ձեռնարկները: Մանր արդյունաբերական
սպրանքային արտադրությունն ու արհեստը
պահպանել են իրենց բնույթն այն փոփոխու-
թյամբ, ինչ որ ստացել են զարգացման սոցիալ-
անաթոսական այլ տեղեկանքներ, ինչ որի մասին
կրտսենք մի քիչ հետո:

Մենք տեսնե՞ք, ինչպես կենտրոնացված և
ստանդնացված է վաճառքն այնպիսի մանր
մասնավոր կապիտալիստական ձեռնարկները,
այլև ինչպիսիսի մանր պետական և կոոպ-
ձեռնարկները: Այդ պատճառով էլ, ըստ կենտ-
րոնացվածության, ավելի քան երբեք է տարբերել
մանր պետական, կոոպերատիվ և՛ մասնավոր
կապիտալիստական ձեռնարկները և՛ մանր ար-
դյունաբերական սպրանք արտադրողները, ար-
հեստավորները և՛ տնային բանվորները: Ինչն
ըստ ինքյան հասկանալի չէ, ինչ որ բոլորի հա-
մար անվիճելի պետք է համարել այն ճշմար-
տությունը, ինչ որ չի կարելի խառնել մի տեղ և
բնդհանուր չկարողացություններ անել պետա-
կան, կոոպերատիվ և՛ մասնավոր կապիտա-
լիստական ձեռնարկների և՛ մանր սպրանքա-
յին արտադրության և՛ արհեստի նկատմամբ,

վորովհետև այս բոլոր ձևերն իրենց սոցիալ-
 տնտեսական բնույթով տարբերվում են իրա-
 րից: Սոցիալ-տնտեսական տեսակետից մանր
 պետարդյունաբերությունը պետք է նայվի
 ամբողջ պետարդյունաբերության հետ, վո-
 րովհետև իր սոցիալ-տնտեսական բնույթով
 նա վոչնչով չի տարբերվում ամբողջ պետար-
 դյունաբերությունից. մանր կոոպերատիվ
 արդյունաբերությունն այս տեսակետից պետք
 է նայվի ամբողջ կոոպերատիվ արդյունաբե-
 րության հետ, ինչպես և մանր կապիտալիս-
 տական արդյունաբերությունը՝ ամբողջ մաս-
 նավոր կապիտալիստական արդյունաբերու-
 թյան հետ. ուրույն և առանձնակի խումբ,
 վոր յուրահատուկ ու հատկանշական է
 միայն մանր արդյունաբերության համար,
 հանդիսանում են արդյունաբերական ապրանք
 արտադրողները, արհեստավորական և տնա-
 յին բանվորները: Այդ մեզ համար անհրաժեշտ
 է սահմանել, վորովհետև դա բնորոշում է
 մեր վարած քաղաքականությունը՝ մերը ցույց
 տված յուրաքանչյուր խմբի նկատմամբ:
 Մանր պետական արդյունաբերության նկատ-
 մամբ վարած քաղաքականությունը նույն մեր
 քաղաքականությունն է, վոր տարվում է սո-
 ցիալիստական արդյունաբերության նկատ-
 մամբ. կոոպերատիվ ձևաձևերի նկատ-
 մամբ վարած քաղաքականությունը բնորոշ-
 վում է մեր բնդհանուր կոոպերատիվ քաղա-
 քականությամբ: Մասնավոր կապիտալիստա-

կան ձեռնարկները մեզ մոտ բաղդակից են մատնախոր կապիտալի ճակատագրին, և բարենպաստելու ձեռնարկումների առանձին ձև սահմանված և մանր արդյունաբերական ապրանք արտադրողների նկատմամբ. դրա համար ել հենց այդ խումբն և, վոր պետք և դառնա հատուկ և առանձին նայելու, ուսումնասիրության և կանոնավորման առարկա:

Պետք և քննել նաև մանր արդյունաբերական ապրանք արտադրողների և արհեստավորների մեջ գոյություն ունեցող կապիտալիստական սարքերի հարցը: Ինչպես մենք արդեն հիշեցինք, Լենինն իր Պերմի վիճակագրության մասին գրած հոդվածում մատնանշում և, վոր տնայնագործական արդյունաբերության մեջ չկա հովերգություն — տնայնագործը կամ վարձվում և կամ ուրիշին և վարձում — կամ շահագործում և կամ շահագործվում: Անկասկած և, վոր վարձու աշխատանքի գործադրումը, այսինքն՝ ուրիշի աշխատանքի շահագործումը, հավելյալ արժեքի յուրացումը պարզ ապացույց և այն բանի, վոր մանր արդյունաբերական ապրանք արտադրողների և արհեստավորների շարքում գոյություն ունեն կուլակային կապիտալիստական սարքեր: Բացառություն կարող են կազմել մեկ բանվորից վոչ ավել ոժանդակ աշխատանք գործադրողները, յեթե այդ բղխում և արտադրության սլաշմաններից. դրանք մանր արդյունաբերական ապրանք արտադրողների և արհեստավոր-

ների միջակ տարրերն են: Միեւնույն ժամանակ պետք է նկատել, վոր վարձու բանվորների գոյձագրման (մենակները, ըստ կենսովինվարի բնորոշման) ձեռքան հատկանիշի բացառալու թյուր միշտ չի ցույց տալիս չքավոր կամ միջակ տնտեսութեան բնույթը: Մանրարդյուն օճերութեան մեջ գոյութեան ունենալով կ'ստի ծածկված կապիտալիստական տնտեսութեաններ— մենակների տնտեսութեաններ, վորոնք չեն գործադրում վարձու բանվորներ, բայց ունեն արտադրական կապիտալ (սարքավորում), վորի միջոցով նրանք հնարավորութեան ունեն շահագործելու շրջակա գյուղացիութեան, իրրե պատվիրատվի, աշխատանքը: Այդպիսի տնտեսութեանների նմուշ հանդիսանում են ալյուրաղաց և ձիթահան ձեռնարկները:

V. ՄԱՆՐ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆԱԽԱՊԱՏԵՐԱԶՄՅԱՆ ՇՐՋԱՆՈՒՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԵՋ ՅԵՎ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱ- ՆՈՒՄ

Մեր յերկրի ինդուստրացման ուժեղ թափը ստիպում է արծարծել այն հարցը, թե արդյո՞ք մեզ մոտ հետագայում մանր արդյունաբերական արտադրութեանը պետք է զարգանա թե վոչ:

Այդ հարցը վճռելու համար պետք է քննել մանր ապրանքային արտադրութեան և ար-

հետոի զարգացման արժատների և զբաղա-
նատների հարցը:

Այն պատճառները և պայմանները, վո-
րոնք առաջ են բերում մանր արդյունաբերա-
կան արտադրության զարգացումը, յերևան և
հանել պրոֆ. Ռիրնիկովը վերը հիշված իր
հոդվածում, վոր տպված և «Եկոնոմիչեսկի
Որոդրենիայում» (1927 № 4—7):

Տնայնագործական արդյունաբերության
զարգացման պատճառները Ռուսաստանում.
բանվորական ձեռքերի ավելացումը, տնտե-
սական ցածր մակարդակը, հաղորդակցության
վատ ճանապարհները, բնակչության պա-
հանջների հասարակ լինելը, կապիտալների
պակասությունը: Պրոֆ. Ռիրնիկովը տալիս և
միանգամայն ճիշտ վերլուծում, հաստատե-
լով այն մի շարք փաստերով, թե ինչպես տը-
նայնագործական արդյունաբերությունը հե-
տդհատե դուրս և մղվում յերկրից՝ բազա-
ների խոշորացման և բազմացման, կապիտալ-
ների առատության և հաղորդակցության ճա-
նապարհների զարգացման դեպքում:

Նա ցույց և տալիս, քննելով մի շարք
ճյուղերի զարգացման ընթացքը, թե ինչպես
Ռուսաստանում կապիտալների պակասու-
թյան, բանվորական ձեռքերի ավելացումի և
նրա եփանության, պահանջի ցրվածության և
հաղորդակցության ճանապարհների բացակա-
յության շնորհիվ, տնայնագործական ար-
դյունաբերությունը զարգացել և գերիշխել և

այն ճյուղերում, վորտեղ չի պահանջվել կապիտալի բարձր որդանական կազմություն և հնարավոր ե յեղել ուղտագործել տնայնագործին իր տանը:

Ռուսաստանում հատկապես մեծ ե յեղել մանր արդյունաբերության նշանակությունը նախապատերազմյան շրջանում: Խոշոր արդյունաբերության մեջ զբաղված 16 անձի դիմաց մանր արդյունաբերության մեջ զբաղված յեն յեղել 30 անձ: Ռուսաստանում մանր արդյունաբերության վորոշակի յուրահատուկ ճյուղերի խմբում, արդյունաբերության մեջ զբաղված 100 անձի դիմաց, նախապատերազմյան շրջանում դալիս են հետևյալ թվերը.

Կաշվե կոշկահարություն	98
Դերձակություն	99
Փոխադրական միջոցների արտադր.	99
Հյուսնություն	92
Փայտագործ-քանդակ	97
Ջվան-պարանագործ	86
Հյուսվածքագործություն	95
Թամբա-սանձագործ. և կաշվե իրերի արտադր.	87
Փականագործ-դարձնութ.	90
Կողովագործություն	99
Ժանյակի ձեռագործություն	96

Շատ հետաքրքիր ե, վոր արդյունաբերության այդ միևնույն ճյուղերում մանր ար-

դյունարերությունը նախապատերազմյան շրջանում խոշոր դեր եր խաղում նաև արտասահմանում :

Մենք այստեղ մեջ կբերենք Գերմանիայի և Ֆրանսիայի մանր և խոշոր արդյունաբերության մեջ զբաղված անձանց հարաբերությանը վերաբերող պրոֆ. Ռիբնիկովի կողմից զանազան աղբյուրների հիման վրա կազմած տախտակները .

Տարեթիվ	Մինչև 5 վարձու բան- վոր ունեցող ձեռնարկնե- րում	Տոկոս ձեռ	Տոկոս	6-ից ավելի վարձու բան- վոր ունեցող ձեռնարկնե- րում	Տոկոս
1882 . .	4,3	0,5	62	3,0	38
1895 . .	4,7	0,4	49	5,4	51
1907 . .	5,3	0,4	39	8,9	61

Մենք տեսնում ենք, վոր Գերմանիայում մանր և տնայնագործական արդյունաբերությունը հետզհետե կորցնում է իր տեսակարար կշիռը, բայց և այնպես 1907 թ. պահպանվում է բավական զգալի չափով : Միևնույն ժամանակ, բացարձակ թվերով նա չի կրճատվում, այլ աճում է, այդ պատճառով ել չի կարելի տեսլ, վոր նրան դուրս է մղում խոշոր արդյունաբերությունը .

ՖԻՆԱՆՍԱՅՈՒՄ (ՄԻԼԻՈՆՆԵՐՈՎ)

Տարե- թիվ	Մանր արդյունա- բերություն 1—10 ծառայող-բանվոր- ների ունեցող ձեռ- նարկներում	Տոկոս	11-ից ավելի ծա- ռայող-բանվորներ ունեցող ձեռնարկ- ներում	Տոկոս
1896 .	1,13	36	1,97	64
1906 .	1,18	33	2,56	68
	Մինչև 5 ծառայող բանվոր ունեցող ունեցող (ներանց թվում հաշված մե- նակներին) ձեռնարկ.		6-ից ավելի ծառա- յող-բանվորներ ունեցող ձեռնարկ- ներում	
1906 .	2,5	48	2,7	52

Ֆրանսիայում ինդուստրացիան պրոցեսն
յեա և մնում Գերմանիայից և այնտեղ մանր
արդյունաբերության տեսակարար կշիռը բա-
վական զգալի յե ու բնակչության աճումից
առաջ և անցնում. բացարձակ թվերով նա ևս
աճում է:

Ընդհանրապես պատերազմի նախորդ տա-
րիներում Գերմանիայում և Ֆրանսիայում
1000 մարդ-բնակչին խոշոր և մանր արդյու-
նաբերության մեջ ընկնում էր.

	խոշորում	մանրում
Գերմանիայում . . .	136	94
Ֆրանսիայում . . .	97	66

Տնայնագործական արդյունաբերության
մեջ զբաղված անձանց ընդհանուր թվերն այն-
քան հատկանշական չեն, վորքան ըստ առան-

ձին ճյուղերի ավյալները, վորոնք մենք ուղ-
տադործում ենք պրոֆ. Ռիբնիկովի միենույն
հոգվածից.

	Ֆրանսիա (1906 թ.)	Գերմանիա (1907 թ.)
Կաշվե կոշկակարություն	61	76
Դերձակություն	61-77	77
Փախադրական միջոցների ար- տադրություն	58	42
Հյւանություն	58	47
Փայտա-քանդակ . , խողանակ	34	33-34
Ձվան-պարանադործ	22	46
Հյււոված քաղործություն 30	41 արիկ	67 դործ .
Թամբ. սանձադործ և կաշվե իրեր	58	72
Սմանեղեն-թիթեղադործ	44	16
Փականադործ-դարբնութ	40	39-32-11
Կողովադործություն	54	80
Հաշիւ-ձեռադործություն	59	50

Չնայած նրան, վոր արտասահմանում ին-
դուստրացումը բարձր աստիճանի վրա յե-
կանդնած, աշխուսմենայնիվ մանր արդյու-
նաբերությունն ունի զգալի տեսակարար կշիռ,
անդամ դարդացած ինդուստրիալ յերկրնե-
րում, կայունություն պահպանելով արդյու-
նաբերության վորոշակի առանձնահատուկ
ճյուղերի խմբում:

Ըստ 1925 թվականի վիճակագրության,
Գերմանիայում կան 751,1 հազար մենակներ,
իսկ մինչև 5 դրադված անձ ունեցող (այդ թը-
վում հաշված և Էհնակներին) ձեռնարկնե-

րում համախմբված են 2,8 միլիոն մարդ կամ Գերմանիայի արդյունաբերության բանվորների ընդհանուր թվի 22,4 տոկոսը և այն ել գլխավորապես վերը հիշված ճյուղերի մեջ: Մետաղագործական արդյունաբերության մեջ 260 հազար (այդ տեսակ արտադրության 30,1 տոկ.) կաշվեգործական և լինուեղեումի արտադրության մեջ 55,4 հազար, փայտագործական և քանդակագործականի՝ 342 հազար (35,7 տոկոս). սննդի և համի՝ 601 հազար — 44,1 տոկոս (ներա թվում 393 հազար մենակներ). յերաժշտական գործիքների՝ 29 հազար (24,5 տոկոս), շինարարական նյութերի՝ 343,5 հազար (22,4 տոկոս). մանվածքագործականի՝ 139 հազար (11,5 տոկոս): Այսպիսով մանր արդյունաբերության մեջ զբաղված անձանց ընդհանուր թվի 75 տոկոս կազմում են 4 ճյուղերը. հագուստեղենի և արդ ու դարդի, սննդի և համի, փայտագործական և շինարարական. (տես «Տնայնագործական արդյունաբերությունն և արհեստագործական կոոպերացիան» նյութերի ժողովածուն, ՌՍՖՍՀ Գերժողանտխորհի և Վսեկոպրոմսայուզի հրատարակություն, Մոսկվա, 1927 թ.):

VI. ՄԱՆՐ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱ ՆԵՌԱ-ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՆԵՐԿԱ ԺԱՄԱՆԱԿ

Փոխվե^ոլ են արդյոք այն պայմանները,

վոր Թուսաստանում խթան են տալիս մանր արդյունաբերութեան զարգացմանը:

Մենք ազգատ ենք կապիտալներով, մեզ մոտ բանվորական ուժի ամփոփացում կա, դեռևս հաղորդակցութեան ճանապարհները թույլ են զարգացած և դրա հետևանքով պահանջը պակաս է, այդ բանին ներկայումս միանում ե արդյունաբերական սպառանքային սովը:

Այդ պատճառով ել միանգամայն հասկանալի չե դառնում XIV կուսկոնֆերենցիայի ԽՍՀՄ-ԺԿԽ և XV կուսհամագումարի վորոշումները տնայնագործական արդյունաբերութեան մասին:

«Տնայնագործական արդյունաբերությունն ու կոոպերատիվ զբաղմունքները ԽՍՀՄ-ի ընդհանուր եկանոմիկայի մեջ ունեն կարևոր նշանակություն: Տնայնագործական արդյունաբերութեան և կոոպերատիվ զբաղմունքների զարգացումը, վոր սպասարկում ե գյուղական և քաղաքի շուկաները, մեկ կոոպից ոժանդակում ե պետական խոշոր արդյունաբերութեանը, կիսաֆարրիկատներ արտադրելու և վերամշակելու միջոցով, մյուսից՝ գյուղի ամփոփուկ բանվորական ուժի ոգտագործման միջոց ե հանդիսանում, իսկ մի քանի շրջաններում ել գյուղացիութեան յեկամուտների գըլխավոր աղբյուրն ե այն: Այդ պատճառով ել կուսակցութեան և պետութեան ուշադրությունն ամփոփ քան մինչև այժմս պետք ե ուղղված լինի տնայնագործական արդյունա-

րերութեան և տնայնագործների ու արհեստավորների կապերացման վրա» (XIV կուսկոնֆերենցիա) :

«Փարբիկա-գործարանային արդյունաբերությունը դեռ յերկար ժամանակ իր արտադրանքով չի կարող բավարարել տպրանքների բոլոր պահանջը, նաև կլանել տվեյցուկ բանվորական ուժը» :

«Տնայնա-արհեստագործական արդյունաբերությունն ոգտագործում է գլխավորապես գյուղի չքավոր և միջակ շերտերի բանվորական տվեյցուկ ուժը և բավական չափով բավարարում է գյուղի և քաղաքի սպառողական պահանջը: Դրանով ել բնորոշվում է նրա խոշոր նշանակությունը ԽՍՀՄ-ի ժողովրդական տնտեսութեան մեջ» (ԽՍՀՄ-ի ԺԿԽ վերոշումը 3 մայիսի 27 թվի) :

«Հնգամյա ծրագիրը կազմելիս անհրաժեշտ է աչքի առաջ ունենալ մանր տեղական արդյունաբերութեան՝ տնայնագործականի և արհեստագործականի զարգացումը, վորը ներկա ժամանակ հանդիսանում է խոշոր արդյունաբերութեան լրացուցիչ մասը, ոժանդակում է տպրանքային դեֆիցիտի վերացմանը և գործազրկութեան մեղմացմանը» (XV կուսհամագումար) :

Ակնհայտ է, վոր տնայնագործական և արհեստագործական արդյունաբերությունը դեռ ևս յերկար ժամանակ մեզ մոտ գերակրչող դեր է խաղալու այնպիսի ճյուղերում,

ինչպիսին են՝ դորդադործությունը, ժանյակի ձևադործությունը, յերաժշտական դործիքների, խաղալիքների արտադրությունը, դերձակությունը, թագիքի կոշիկադրությունը, մորթե-մուշտակադործությունը, թամբատանձադործությունը, փայտադործությունը, փոխադրական միջոցների արտադրությունը, անիվադործությունը, հյուսնությունը, կահ-կարտախների արտադրությունը, կողովադործությունը, չվան-պարանադործությունը, փականադործ-դարբնությունը, թիթեղյա և յերկաթյա ամանեղենի արտադրությունը, յեղջյուրյա իրերի և խոզանակների արտադրությունը և այլն: Յեթե արտասահմանում այդ ճյուղերն ինդուստրացման պրոցեսի կողքին կարողանում են գոյություն ունենալ և մինչև ներկա ժամանակ պահպանվել, հետե-փայտ և մեղ մոտ նրանք այնպես շուտ չեն վռնչանալ:

Ըստ Միութենական Պետպլանի հնգամյակի, վորը շտկապում և պետական և տնայնագործական արդյունաբերության զարգացումը, հնադամյակի վերջում նախատեսվում և, 1927—28 թվի համեմատությամբ, տնայնագործների և արհեստավորների թվի աճում մինչև 2 միլիոն մարդ և արտադրանքի՝ 3,5 միլիոն ուռելի: Այդ հնգամյա ծրագրով տնայնագործական արդյունաբերությունը արհեստագործական կոոպերացիայի հետ հնգամյակի վերջում կունենա մինչև 6,3

միլիոն զբաղված անձ և 8,8 միլիարդ ռուբլու արտադրանք և գլխավորապես զարգանալու չե հետևյալ ճյուղերում.

ՀՅՈՒՂԻ ԱՆՈՒՆԸ	Զբաղված անձանց թիվը (հազար)		Ընդհանուր արտա- դրանքը (միլիոն)	
	1928/29թ.	1932/33թ.	1928/29թ.	1932/33թ.
Շինար. նյութերի արտ.	673,4	1250,0	216,7	960,2
Փայտագործություն	110,3	350,0	41,0	212,3
Ալյուրադացի արդյուն.	295,0	227,3	1.505,0	1340,0
Հացթուխներ	93,4	130,0	296,6	716,6
Մետաղագործություն	409,0	615,7	282,7	678,6
Հյուսվածքագործ.	124,4	200,6	76,1	189,4
Կանեփ-պարանապործ.	28,4	41,3	24,0	43,0
Թաղիքի կոշկակարութ.	206,8	256,1	97,9	183,6
Դերձակություն	594,2	700,0	492,1	896,0
Գեղարվեստ. արտադր.	179,6	260,0	49,2	94,9
Հանք. կավի և քարի վերամ.	67,3	89,7	46,8	66,2
Հրուշակարանի արտ.	21,3	50,0	69,0	260,0
Ցերչիկ-ապուխտի	16,2	20,3	71,9	228,6
Գորգագործություն	59,8	104,2	7,2	42,9
Կաշվե կոշկակարութ. . . .	653,2	719,3	641,3	832,0
Մորթե-մուշտակագործ.	75,9	198,6	79,3	120,5
Թամբա-սանձնագործ . . .	25,8	31,5	41,5	81,8
Փոխադր. միջոց. ար- տադր.	21,8	46,6	25,6	65,7

Պատճառներով. թվերը վերցրած են ժողտնո-
խորհի հիշգրտյա ծրագրից:

Յերկրի ինդուստրացման դարգացումը, ինչպես մենք տեսանք նախապատերազմյան և ներկա ժամանակի տվյալների համեմատությունից, բաժական պակասեցրել և մանր արդյունաբերության տեսակարար կշիռը մի քանի ճյուղերի մեջ (կաշվի կոշկակարական արդյունաբերության, գերձակության, անտառաքիմիական արդյունաբերության և այլն)։ Այդ ճյուղերում, ուր նախապատերազմյան շրջանում բոլորովին չկար խոշոր արդյունաբերություն, պատերազմից հետո յերևան եկավ խոշոր արդյունաբերություն, վորն ստանձնակի դարգացում և ստացել յետ հեղափոխական շրջանում պետական արդյունաբերության մեջ։ Բացի այդ, արհեստագործական կոոպերացիան նրանց մեջ կազմակերպում և կոպեկախի արտադրություն։ Այնուամենայնիվ, դեռևս մնում են մեծ չափով մենակներ, դրա թվում նաև հենց իրեն արհեստագործական կոոպերացիայում։

Ռուսաստանում մանր արդյունաբերության դարգացմանը խթան տալիս պայմանները գոյություն կունենան յերկար ժամանակ և այդ պատճառով էլ մանր արտադրությունը դեռևս բաժական ժամանակ պետք և խաղտ վորոշ դեր։ Բնակչության նոսրության, հագորդակցության վատ ճանապարհների և պահանջի ցրվածության հետևանքով— դեռ յերկար ժամանակ կզգացվի տնայնագործի և արհեստավորի սպասարկման կարիքը։ Վորոշ

մասով յերկար ժամանակ փաղափում և գյուղում գոյություն կունենա այն արհեստավորը, վոր աշխատում է պատվերով անմիջապես սպառողի համար և հատկապես գրադված է զանազան վերանորոգումներով:

VII. ՄԱՆՐ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԵՆԴԵՆՑՆԵՐԸ

Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը հիմնական փոփոխություններ մտցրեց մանր արդյունաբերական ապրանք արտադրողի հեռանկարների մեջ: Բաշխիչին և դնորդ-միջնորդին վորոշ չափով փոխարինել են կոոպերացիան և ոլետմարմինները: Ֆաբրիկանա Չավյալովին Պավլովա դյուդում փոխարինել և Պավլովա-Մուրմանսկի մետաղադործական արեստը, Տուլա քաղաքում՝ Տուլյարոմսորդը, Նիժնի-Նովգորոդում Թադիքե կոշիկադարական արդյունաբերությունում՝ Նիժվալտրեստը և այլն: Առանձնակի կարևոր ֆակտոր, վոր ստեղծել և Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը, հանդիսանում և տնայնա-արհեստադործական կոոպերացիան, վորը մանր արդյունաբերական ապրանք արտադրողին ազատում և բաշխիչի և դնորդ-միջնորդի ձեռքից, ինքնադործունեյության հիմունքներով նրանց համախմբում և միատեղ նյութեր մատակարարելու և տնայնադործական իրեր վաճառահանելու (մատակարարող-վաճառահանման ընկերու-

թյուն) և փոխադարձ վարկավորման միջոցով (արհեստագործական վարկային ընկերություն), իսկ բազմը աստիճանի ժամանակ նաև միատեղ ընդհանուր արտադրություն կազմակերպելու համար (ընդհանուր արհեստանոցներ) :

Վերջին տարիներն արհեստագործական կոոպերացիան բոլոր հանրապետություններում զարգանում և արագ թափով :

ՏՆԱՅՆԱԳՈՐԾՆԵՐԻ ԿՈՈՊԵՐԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՆ ԸՍՏ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ (ՀԱԶԱՐՆԵՐՈՎ)

	ԽՍՀՄ	ԲՍՖՍՀՄ	ՈՒՍՍՀՄ	ԲՍՀՄ	ՈւղՍՍՀՄ	ՏՍՀՄ	Ա.ԶՍՀՄ	Վրաստան	Հայաստան
1924թ.	123,3	123,3	—	—	—	—	—	—	—
1925 »	211,1	202,4	—	—	8,7	—	—	—	—
1926 »	338,2	245,0	62,4	15,1	13,1	1,0	—	1,4	0,2
1927 »	606,6	421,5	126,5	25,8	16,3	7,8	4,8	3,2	0,7
1928 »	866,4	562,8	244,2	38,0	21,5	19,7	19,1	7,6	2,5

Կոոպերացված անաշնագործների թիվն ըստ արհեստագործական կոոպերացիայի տեսակների ամբողջ ԽՍՀՄ-ի մեջ բաշխվում է հետևյալ ձևով .

Արհեստագործական-վարկ	245,3
Մատակարարող-վաճառահանման ընկերութ	349,8
Ընդհանուր արհեստանոցներ	231,5

Աշխատանքային արտւոյններ	29,8
Խառը տեսակներ	10,0

Ընդամենը 866,4

Ամբողջ սոցիալիստական սեկտորը դեռևս ընդգրկել է մանր արդյունաբերութեան արտադրաքի վոչ ավելի քան 40 տոկոսը, իսկ տնայնա-արհեստագործական կոոպերացիան ընդգրկել է բոլոր տնայնագործների և արհեստավորների մոտ 20 տոկոսը: Բայց հոկտեմբերյան հեղափոխութեանը հիմնական փոփոխութեան մտքեց մանր արդյունաբերական ապրանք արտադրողի հեռանկարների մեջ: Յեթե մինչ հեղափոխական շրջանում կապիտալիստական սխտեմի պայմաններում նա ուներ միայն յերկու ուղի— կամ պետք է դառնար կապիտալիստ կամ ճորտագործներ կապիտալիստին, միջնորդ-դնորդին և բաշխիչին. իսկ պրոլետարիատի դիկտատորայի ժամանակ նա ունի ուրիշ հիմնական ուղի— տնայնա-արհեստագործական կոոպերացիայի միջոցով չքավոր-միջակ մասսային ներգրավել սոցիալիստական տնտեսութեան ամբողջ սխտեմի մեջ:

Թեև ներկա պայմաններում մանր արդյունաբերութեանը հանդիսանում է միանգամայն անհրաժեշտ, բայց, ի հարկե, վորոշ ժամանակի ընթացքում իր բռնած դիրքի մեծ մասը զիջելու յե խոշոր արդյունաբերութեանը: Հարցն այս տարրական պնդումի մեջ է, այլ հարցը նրան խոշոր արդյունաբերութեանը

փոխարինելու յեղանակների և ձևերի մեջ է։
Հարցը նրանումն է, թե արդյո՞ք նա պետք է
փոխարինվի խոչոր արդյունաբերությամբ
սոցիալիստիկական դատարանի, ինչպիսին
կապիտալիստական յերկրներում— խոչոր
արդյունաբերության և մանրի կոնկու-
րենցիայի և տնայնագործ-արդյունաբերական
մաստանների քայքայելու միջոցով։

Այդ հարցին պատասխան է տալիս կու-
սակցության ծրագիրը.

«Տնայնագործական և արհեստագործա-
կան արդյունաբերության նկատմամբ անհրա-
ժեշտ է լայն կերպով ուղտագործել նրան, խը-
րախուսել տնայնագործական միություններին
անտեսական արտոնություններ տալու միջո-
ցով, վերն ուրիշ ձեռնարկումների շարքում
ուղղված պետք է լինի, այն կողմը, վոր կարո-
ղանան կատեցնել տնայնագործների մանր ար-
դյունաբերողներ դառնալու ձևումներն և
այդ հետամենայ ձևերի համար ստեղծել անհի-
վանդատ փոխանցում գեպի ավելի բարձր՝ մե-
քենայնացված ինդուստրիան»։

Այդպիսով, այն ժամանակ, յերբ կապի-
տալիստական հասարակակարգում տնայնա-
նագործի դուրս վանումը խոչոր արդյունաբե-
րության կողմից առաջացնում է վերին առաջ-
ճանի հիվանդատ յերևույթ և նրան տանում է
վերջնական քայքայման ու չքավորության,
մեզ մոտ պետք է հարց դրվի տնայնագործին
և արհեստավորին տնայնագործական միու-

թյունների միջոցով ապահովել «անհիվանդոտ ձևով» փոխանցվելու գեպի «ավելի բարձր մեքենայնացված ինդուստրիա»:

Հետևապես, յեթե կապիտալիստական հասարակակարգում տնայնագործն ունի կամ կապիտալիստական ուղի, այդ նրանցից քչերին և հաջողվում, անցնելու կապիտալիստների շարքը կամ վերջնական քայքայում և աղքատացում շնորհիվ այն բանի, վոր խոշոր կապիտալը նրան դուրս է վանում, այդ ժամանակ պրոլետարիատի դիկտատուրայի որոք տնայնագործն արհեստագործական կոոպերացիայի միջոցով գեպի խոշոր սոցիալիստական արտադրությունը, «ավելի բարձր մեքենայնացված ինդուստրիան» առանց բարդությունների փոխանցման մի ուղի ևս ունի:

Արտադրական արտեղների և արգյունաբերական աշխատանքի կոոպերացման հարցը մեզ մոտ բոլորովին այլ կերպ է դրված, քան կապիտալիստական յերկրներում: Սրտի ցավոք պետք է արձանագրել, վոր մինչև այժմս վոչ բոլորն են իրենց հաշիվ տալիս ուտոպիական (ցնորֆային) կոոպերատիվային սոցիալիզմը խորհրդային կոոպերացիայից տարբերելու անիրաժեշտության մասին:

«Ինչումն է կայանում կոոպերատորների, սկսած Ռոբերտ Ուենից, ցնորքային ծրագրերը, ասում է Լենինը:— Նրանում, վոր նրանք յերազում եյին ներկա հասարակությունը խաղաղ ճանապարհով փոխարինել սոցիա-

լիզմով, առանց հաշվի առնելու աշխարհի հիմնական հարց, ինչպիսին և դասակարգային կոիվը, բանվոր դասակարգի կողմից քաղաքական իշխանությունը պրավելը, շահագործող դասակարգի գերիշխանության տառալուծմբ: Յեւ պրա համար եւ մենք իրավունք ունենք այլ «կոոպերատիվային» սոցիալիզմի մեջ տեսնել տմբողջապես յերեակայություն, սոմանտիկականի նման մի բան. նույնիսկ ստորություն և յերեակայել, թե բնակչության հասարակ կոոպերացման միջոցով կարելի յե դասակարգային թշնամիներին դարձնել դասակարգային աշխատակիցներ և դասակարգային կոիվը՝ դասակարգային խաղաղություն (այսպես կոչված քաղաքական խաղաղություն):

Անկասկած և, վոր հիմնական խնդրի այթմեյության տեսակետից, մենք կլինեյինք արդարացի, վորովհետե առանց դասակարգային կոիվ՝ քաղաքացիական իշխանության համար՝ պետությունում չի կարելի սոցիալիզմ իրականացնել:

Բայց տեսեք, թե այթմա բանն ի՛նչպես վիտիվեց, յերբ պետական իշխանությունն արդեն գտնվում և բանվոր դասակարգի ձեռքում, քանի վոր շահագործողների քաղաքական իշխանությունը տապալված և և արտադրության բոլոր միջոցները (բացառությամբ նրանց, վորոնք բանվորական պետությունը կամավոր կերպով ժամանակավորապես կոն-

ցեսիայով տալիս և նաև շահագործողներին) գտնվում են բանվոր դասակարգի ձեռքին:

Այժմս մենք իրավունք ունենք ասելու, վոր կոոպերացիայի հասարակ աճումը մեզ համար համազոր և, հաշված վերը հիշված «փոքրիկ» բացառությունը, սոցիալիզմի աճմանը, և դրա հետ միասին մենք ստիպված ենք խոստովանվելու, վոր սոցիալիզմի մասին մեր ամբողջ տեսակը հիմնովին փոխվել և» (տոմ XVIII, 2 մաս, «կոոպերացիայի» մասին հոդվածը)

Լենինը տալիս և միանգամայն ճիշտ պատասխան այն հարցին, թե ինչպես վարվել արտադրական արտեղների, կոոպերատիվային արդյունաբերական ձեռնարկությունների հետ:

«Անկասկած և, վոր կապիտալիստական պետության իրավակարգում կոոպերացիան հանդիսանում և կապիտալիստական ձեռնարկություն: Անկասկած և, նաև այն, վոր մեր ներկա տնտեսական իրականության պայմաններում, յերբ միացնում ենք մտանվոր կապիտալիստական ձեռնարկները, բայց վոչ այլ կերպ, քան հասարակական հողի վրա, և վոչ այլ կերպ, քան բանվոր դասակարգին պատկանող պետական իշխանության անմիջական հսկողության տակ (և արտադրության միջոցներն են պատկանում պետությանը և հողը, ուր շինված և ձեռնարկը և ձեռնարկն իր ամբողջությամբ) հետևողականորեն սոցիալիստ-

տական տիպի ձեռնարկներն էլ, այն ժամանակ աշտեղ ծագում է հարց ձեռնարկների յերրորդ տեսակի մասին, վերոնք առաջ սկզբ-բունքային նշանակութեան տեսակետից ինքնորոշութեան չունեցին. խոսքը վերաբերում է կոոպերատիվ ձեռնարկներին: Մասնավոր կապիտալի ժամանակ կոոպերատիվ ձեռնարկները տարբերվում են կապիտալիստական ձեռնարկներից, վերջինս կոլլեկտիվ ձեռնարկներ մասնավոր ձեռնարկներից: Պետական կապիտալիզմի ժամանակ կոոպերատիվ ձեռնարկները տարբերվում են պետական-կապիտալիստականից նախ իրը մասնավոր ձեռնարկներ է յերկրորդ՝ իրը կոլլեկտիվ ձեռնարկներ: Մեր գոյութունը բնեցող իրավակարգում կոոպերատիվ ձեռնարկները սարքերվում են մասնավոր-կապիտալիստականից, իբր կոլլեկտիվ ձեռնարկներ, բայց չեն տարբերվում սոցիալիստական ձեռնարկներից, յեթե նրանք եիմնված են հողի վրա և արտադրութեան միջոցները պատկանում են պետութեանը, այսինքն բանվոր դասակարգին:

Ահա այս հանգամանքը մեզ մոտ լիովին հաջկի չեն տանում, յերբ խոսում են կոոպերացիայի մասին: Մոռանում են, վոր մեր պետութեան իրավակարգի առանձնահատկութեան շնորհիվ կոոպերացիան մեզ մոտ ստանում է բացառիկ նշանակութուն:

Յեթե առանձնացվեն կոնցետիաները, վորոնք, տեղին է ասել, մեզ մոտ վոչ մի շոշա-

փեղի զարգացում չեն ստացել, այն ժամանակ
կոռպերացիան մեր պայմաններում համախ
զուգադիպում է սոցիալիզմի հետ» (նույն
տեղ) :

Այդպիսով մեր ամբողջ տեսակետի սո-
ցիալիզմի մասին հիմնովին փոփոխությունը
կայանում է նրանում, վոր մենք սոցիալիզմի
կարող ենք մոտենալ նաև մանր արդյունաբե-
րական արտադրողների կոոպերացիայի միջո-
ցով, արհեստագործական, ավելի ճիշտ, ար-
դյունաբերական կոոպերացիայի միջոցով :

Յերկրի ինդուստրացման տեսակետից
արհեստագործական կոոպերացիայի մեքենայ-
նացման զարգացումը մի դրական յերևույթ
է — յերկրի ինդուստրացման մի խողովակ
էս է :

Յենգային ձեռնարկների թիվն արհեստա-
գործական կոոպերացիայի մեջ արդեն յգալի
յէ և նրանց արտադրանքը հասնում է 315 մի-
լիոն ուրլու :

Արհեստագործական կոոպերացիան իր
վրա պետք է վերցնի այս ճյուղերի ինդուստ-
րացումը, վորոնց մեջ գերակշռող ձևը հան-
դիսանում է մանր արտադրության և, առաջին
հերթին, նրանց, վորոնց պետարդյունարե-
րությունը կամ բոլորովին չի ընդգրկել կամ
աննշան չափով է ընդգրկել : Կյանքը ստիպում
է մի քիչ դուրս գալ այդ ֆորմուլայի սահման-
ներից : Արհեստագործական կոոպերացիան ի-
րեն վրա պետք է վերցնի կոոպերատիվ հի-

մանքնեքով կազմակերպելու արգյունարհերա-
կան աշխատանքի կոտակերացումն, իսկ մի քա-
նի արատյուրային թշուառներէ՝ հիմնովին սկզբից.
որինակ, շինարարական նյութերի արտադրու-
թյունը:

Ներկայումս արհեստագործական կոտակե-
րացիան բնորոշելի է մանր արգյունարհերու-
թշուառ, համաձայն Միութենական ԺՏԽ-ի:
Վերստուգիչ թմբերի, հետեյալ ձեով.

ԱՐԶԵՍՏԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԿՈՈՊԵՐԱՑԻՍՅԻ ԶՅՈՒՂԵՐԻ ԿԱԶՄԸ՝ 1928—29 թ.

ձյուղերի անունը	Զբաղված ան- ձաց թիւը (հազարներ.)	Ընդհանուր առաջարկ. թիւ, տուր.
Փայտագործություն	168,7	126,2
Կաշվե կոշկակարություն	110,3	156,5
Գեղարվեստ . արգյունարհութ	10,4	18,9
Մետաղագործություն	71,1	117,3
Բամբակի ջուլհակություն	72,6	73,7
Դերձակություն	77,8	146,5
Հյւստված քաղործություն	44,5	44,8
Հացթուխներ	30,8	195,1
Շին. նյութերի արտադր.	64,6	36,2
Թաղիքե կոշկակարություն	24,0	29,7
Գորղագործություն	23,7	4,3
Կաշվեգործություն	14,9	37,6
Կանեփ-սղարանագործություն	9,5	7,2

Փոխադր․ միջոցների արտադր․	13,0	21,8
Որթեմ-մուշտակագործ․	10,9	29,9
Հանքերի, կավի և քարի վե- րամշակութուն․	15,5	18,1
Ալյուրադացի արդյունար․	4,1	18,9
Հրուշակարանի արդյունար․	5,0	43,7
Թամրա-սանձագործութ․	6,2	16,9
Յերչիկի-ապուխտի արտադր․	4,1	39,0

Այստեղ մենք տեսնում ենք գլխավորապես հենց այն առանձնահատուկ ճյուղերը, վորոնց մեջ գերակշռող ձևը հանդիսանում է մանր արտադրությունը:

1928—29 թվին ընդհանուր թվերով արհեստագործական կոոպերացիան համա-
խմբել է 1 միլիոնից ավելի զբաղված անձ և
տվել է համարյա մոտ 1,5 միլիարդ ռուբլու
արտադրանք:

Արհեստագործական կոոպերացիայի հըն-
գամյակը սլարդ կերպով բնորոշում է նրա ար-
դյունաբերական կառուցվածքը:

Հնդամյակի վերջում արհեստագործական
կոոպերացիան ընդգրկելու յե 3,6 միլիոն ֆի-
զանձ և տալու յե 5,9 միլիարդ ռուբլու արտա-
դրանք: Այդ թիվը կազմում է կոոպերացիան
յենթեակա ամբողջ տնայնագործական մասնա-
յի 70 տոկոսը:

Ըստ հիմնական արտադրությունների ար-
հեստագործական կոոպերացիայի ֆիզանձանց
թիվն ու արտադրանքն արտահայտվելու յե
հետևյալ ձևով.

Հյուսիս անտեր

Զբաղված ան-
ձանց թիվը (հա-
զար. 1932 - 33թ.

Հնդկանուր աբ-
տադրանքը մե-
լիսն սուրբիներ.
1932 - 33 թ.

Փայտադործություն . . .	698,5	697,0
Մետաղադործություն . . .	302,2	540,0
Հանքերի, քարի և կավի վե- րամշակություն . . .	317,5	224,6
Նրա թվում չին. նյութ. ար. .	280,0	193,4
Կաշվե կոշիկադործություն . .	359,6	545,2
Գերձակություն	350,0	515,2
Գեղարվեստ. իրերի արտադր. .	221,0	84,0
Հյուսված քաղործություն . .	180,5	176,6
Թաղիքե կոշիկադործություն . .	102,4	119,1
Հացթուխներ	97,7	683,2
Դորդադործություն	94,0	43,3
Կանեփ-պարանադործութ. . .	31,0	30,0
Փոխադր. միջոցների արտադր. .	36,0	68,5
Մորթե-մուշտակադործ. . . .	34,5	68,5
Կաշվեդործություն	20,4	37,0
Հրաշակարանի արտադր. . . .	35,0	245,0
Ֆերչիկի արտադրություն . . .	15,2	221,2
Թամբա-սանձադործություն . .	18,3	68,8

Առաջիկա հնդամյակում արհեստադոր-
ծական կոտլերացիան պետք է իրականացնի
տնայնադործական արտադրությունների խն-
դուստրացումը, գործադրելով յեբկու սկզբ-
քունք. կատարել ամենատանհրաժեշտ ներդը-
րումներ կապիտալ շինարարությունների հա-
մար և ներդրավել մաքսիմալ չափով բանվո-
րական ուժ, նա պետք է միատեղ դասավորի

մեքենայնացումն ձեռքի աշխատանքի հետ, մեքենայնացված ձեռնարկների աշխատանքը՝ տնայնագործի տանն աշխատելու ձևի հետ, կազմակերպելով նրան սպասարկելու համար կիսաֆարրիկատների արտադրություն և դանդան ոժանդակ ձեռնարկներ:

Հետևյալ հնգամյակը վերամշակելիս, արհեստագործական կոոպերացիան արդեն կարող կլինի մոտենալ իր ձեռնարկները լիովին մեքենայնացման յեկնարկելու տեսակետից:

Այդպիսով, արհեստագործական կոոպերացիան պետք է հանդիսանա կազմակերպիչ արդյունարերության մի շարք վորոշակի առանձնահատուկ ճյուղերի համար: Այն ժամանակ, յերբ պետարդյունարերությունը ծանր և թեթե ինդուստրիայի իշխող ճյուղերի կազմակերպիչն է հանդիսանում, արհեստագործական կոոպերացիան վորոշակի առանձնահատուկ ճյուղերի կազմակերպիչն է հանդիսանում:

Մի շարք ճյուղերի և ահագին թվով համախմբված մասսայի ընդգրկումը ստիպում է թե քաղաքական և թե տնտեսական տեսակետից առանձնակի ուշադրություն դարձնել արհեստագործական կոոպերացիայի վրա:

Արհեստագործական կոոպերացիայի առանձնակի արագ թափով աճումն ու նրա համար հետագա տարիներում ծրագրված հրուկայական զարգացումը հարց և հարուցում կոոպերացված տնայնա-արհեստագործական

մատասների և նրանց հիմնական կատեգորիա-
ների սոցիալ-քաղաքական դրության մասին.
կոտլերացիած աշխատանքային տնայնագործ-
ների, վորոնք աշխատանքը շարունակում են
տանը՝ տնհատական յեղանակով, և արդեն
կոտլերացիած խոշոր բնդհանուր արտադրու-
թյանում աշխատողների հարցը:

Այն տնայնագործները, վորոնք անցել են
աշխատանքի խոշոր կոտլերացիած արտադր-
ության մեջ, արդեն կորցրել են իրենց կապը
տնայնագործական արդյունաբերության հետ:

Փոքրիկ բնդհանուր արհեստանոցներում
աշխատող արտելի անդամների համար իրենց
ձեռնարկության նկատմամբ՝ դեռևս մնում և
տնհատական սեփականության գիտակցու-
թյանը, իսկ ցենդային ձեռնարկների մեջ այդ
գիտակցությանն ալևս չկա: Այդպիսի ձեռ-
նարկներում սովորաբար ուղւտների բաշխում
չի կատարվում և լուծարքի գեպում գույքը
չի բաժանվում արտելի անդամների մեջ, այլ
փոխանցվում և վերադաս միությանը. աշխա-
տավարձը կանոնավորվում և և մեծ մասամբ
մոտենում և պետձեռնարկների բանվորների
աշխատավարձին:

Խոշոր կոլլեկտիվ արտադրության մեջ
աշխատող տնայնագործներն ամբողջ բանվոր
դասակարգի հետ սոցիալիստական հասարա-
կության, սոցիալիստական տնտեսության և
կառուցում:

Մեր առաջ իր ամբողջ արությամբ դըւ-

վում ե կազմակերպված կոոպերացիա՝ մաս-
նաւոր, վորի թիւն ըստ վերատուգիչ թվերի
հասնում ե 1 միլիոնի, իսկ հնգամյակի վեր-
ջում 3,6 միլիոնի, իրավական ե քաղաքական
գրության հարցը: Այդ մասսան պահանջում ե
կանոնավորում, սոցիալական ապահովագր-
բում, հարկային արտոնություններ, կուլտ-
կրթական աշխատանքներ ե կուսակցական ղե-
կավարություն:

Ընդհանուր արհեստանոցներում աշխա-
տողներն հարկադրման ե կոմունալ սպասար-
կումների նկատմամբ հավասարեցված են
վարձու բանվորների հետ:

Սոցալգանձարկողները, ձեական նկատա-
ւումներով, չեյին կարող սպասարկել այդ
մասնային, քանի վոր սրանք համախմբում են
միայն վարձու բանվորներին, այդ պատճառով
եյ հարց ծագեց փոխադարձ ապահովագրման
հիմունքներով կազմակերպել տնայնապորձնե-
րի ե արհեստավորների ապահովագրություն:
Վերջին ժամանակներս տնայնա-արհեստա-
պորձների փոխադնության դանձարկողները մեծ
ծախալ են ստացել, բայց ղեռեւ նրանք չեն կա-
րողացել բնագրկել սոցալի ամբողջ ֆունկ-
ցիաները: Անհրաժեշտ ե կազմակերպել կոո-
պերացիա՝ բանվորական ուժի բաշխումը,
բնդարձակել ակումբների ցանցը, վոր ղեռեւ
անբավարար ե զարգացած, ուժեղացնել կուս-
գեկավարությունը, վորը ղեռ անբավարար ե
ե այլն:

Անհրաժեշտ և բնորոշել մանր արդյունա-
բերութեան տառնձին խմբերի հեռանկարնե-
րը: Ըստ վերում, վերը հիշված պատճառների
հետևանքով անհրաժեշտ և, այսպես ասած,
փակադժերից դուրս հանել պետական, կոո-
պերատիվ և մասնավոր կապիտալիստական
ձևանորինները: Ընդհանրապես պետական և
կոոպերատիվ արդյունաբերութեան մանր ին-
դուստրիան իր զարգացման համար վերջ նա-
խադրյալներ ունի:

Բայց նա սմբողջ պետական և կոոպերա-
տիվ արդյունաբերութեանից մի ինչ վոր ա-
տանձնահատուկ և տարրերովու բան չի հանդի-
սանում: Մանր մասնավոր-կապիտալիստական
ձևանորինների և մանր ապրանք արտադրողնե-
րի կապիտալիստական տարրերի բախտը վո-
րջվում և ընդհանրապես մասնավոր կապի-
տալի ճակատադրով: Սերունդն առանձնահատ-
կութեաններով տարրերովում են արհեստա-
վորներն ու տնային բանվորները:

Տնային բանվորները հանդիսանում են այն
խումբը, վորի նկատմամբ անհրաժեշտ և վո-
չրնչացնելու ամենավճռական պայքար վարել:

«Աշխատանքը գնորդ-միջնորդի համար,
ստում և էկոնիմ, հանդիսանում և, հետեա-
պես, կապիտալիզմի հետամնաց ձև, իսկ ներ-
կա հասարակութեան մեջ առանձնակի վատա-
ցում— նրանք չահադործվում են գնորդ-միջ-
նորդների մի սմբողջ շարքու (ու ռ ա ի ն գ
system), գրված են, ստիպված են լինում բա-

վաղանախալ ամենացածր աշխատավարձով,
աշխատում են վերին աստիճանի հակաառող-
ջապահական և չափից դուրս յերկար բանվո-
րական որվա պայմաններում, իսկ ամենադը-
խավորը— աշխարհի պայմաններում, յերբ
չափազանց դժվարանում և արտադրության
վրա հասարակական վերահսկողություն սահ-
մանելու հնարավորությունը» (տոմ 11 յերես
447) :

Մոտավորապես նույնն է արձանագրում
նաև ընկ. Բեկինը ներկա ժամանակի համար.

«Տանն աշխատելու սխտեմը մեկ կողմից
բանվորներին բաժան-բաժան առնելով հենց
առտադրության փողոցների մեջ, քանդում և
բանվորներին շարքերն ու դրանով թուլացնում
նրանց քնդդիմությունը ձեռնարկատերերի
հանդեպ, մյուսից՝ դժվարացնում և աշխա-
տանքի վերստույգողությունը և պրոֆմիու-
թյունների կողմից աշխատանքի պայմանների
վրա հսկողություն սահմանելը, իսկ վերատես-
չությունը՝ հետևել հարկերի գանձմանը» :

Այդ պատճառով էլ, վերը մեջ բերած
ԽՍՀՄ ԺԿՄ վորոշման համաձայն, պետք է
հարց դրվի տանն աշխատող արտադրողնե-
րին ազատելու գնորդ-միջնորդի և բաշխիչի
չահագործումից, նրանց շուկայի համար աշ-
խատելու փոխադրելու, աշխինքն, ինքնու-
րույն արդյունաբերական ապրանքարտադրող-
ների շարքերն անցնելու մասին: Դրա համար
նրանք ձեռնարկատերերի ցույց տված Էժան-

դակուքյան փոխարեն պետք է կոլմնակի ոգ-
նություն ստանան՝ վարկի, վաճառահան-
ման, նյութերի և այլ ձևով:

Տվյալ գեպում խոշոր նշանակություն
են ստանում արհեստագործական միություն-
ների հասարակ տեսակները—մատակարարող-
փաճնատհանման և արհեստագործական—վար-
կաչին բնօրէնությունները:

Արհեստագործները մեր պայմաններում
հանդիսանում են քաղաքի կենսունակ
խումբ: Ապագայի անհատական էաճանճները
պահպանել են այդ ձևը նաև զարգացած ին-
դուստրիալ յերկրներում: Բացի այդ, զանա-
զան վերանորոգումները (կոշիկ, հագուստե-
ղեն, թիթեղյա ամանեղեն և այլն) առաջ են
բերում անմիջապէս պատմիրատու—սպասող:
Համար աշխատելու անհրաժեշտությունը:

Այդ խմբի նկատմամբ նույնպէս հիմնա-
կան ձևեր հանդիսանում են արհեստագործա-
կան—վարկաչին միությունները, իսկ առան-
ձին գեպերում ել նաև արտագրական ար-
տելները:

VIII. ԱՐԶԵՍՏԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԿՈՈՊԵՐԱ- ՑԻԱՅԻ ԱՄՐԱՊՆԴՄԱՆ ՅԵՎ ԶԱՐԳԱՑ- ՄԱՆ ԶԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐԸ

Արհեստագործական կոոպերացիայի վրա
պլանային ներգործումն իրականացվում է,
պլանային կերպով նյութեր մատակարարե-

լու, նպատակային վարկավորման և համապատասխան ձևով նրա արտադրանքի վաճառահանման միջոցով (արտադրանքի յետհանձնում), ինչպես և՛ ամեն տեղ, այնպես և՛ արհեստագործական կոոպերացիայի մեջ. կուսակցական ղեկավարությունն իրականացվում և նրա կուսակցական կորիզի միջոցով:

Պլանային մատակարարումը տարեցտարի արհեստագործական կոոպերացիայի մեջ աճում և: Տարեցտարի աճում և նաև նրա բանկային վարկավորումը, արտադրանքի պլանային ընդգրկումը և ղեկավար մարմինների մեջ կուսակցական կորիզը:

Արհեստագործական կոոպերացիայի հետագա զարգացման համար պայմաններ ստեղծելու նպատակով անհրաժեշտ և դառնում ուժեղացնել նրա կիսաֆարրիկատների պլանային մատակարարումը և վորոշ պայմաններով նրան իրավունք վերապահել գյուղատնտեսական մթերքների ինֆնամթերումներ կատարել: Անհրաժեշտ և նաև ուժեղացնել բանկային վարկավորումը:

Պետության կողմից արհեստագործական կոոպերացիայի զարգացումն ապահովելու պայմանների շարքում, անհրաժեշտ և անհրաժեշտ նաև նրա զարգացման կապակերպչական պայմանները, փորոնք կախումն ունեն հենց իրեն արհեստագործական կոոպերացիայից:

Հիմնական պայմանը կայանում և նրա

կազմակերպչական կառույցվածքի նիշտ կազմվածքի մեջ:

Համախմբված Ֆիզանձանց խոշորաթիվ մասան, իրավական անձանց շատությունը (12,755 արհեստագործական կոտակերտովներ) և ճյուղերի բազմապիսությունը պահանջում են այդ հարցին առանձնակի լուրջ մոտեցում ունենալ:

Ներկա ժամանակ արհեստագործական կոտակերտայի կազմակերպչական կառույցվածքը Վսեկոպրոմսովեռի կոպից վեր և ամվեյ ՝) անխիբրալ բազմաճյուղանի հանրապետական կենտրոններ և 187 միություններ ՝ յերկրային, գոյատուգին և հատուկ միություններ:

Շրջանայնացման հետևանքով կազմակերպչական կառույցվածքը հետևյալ պատկերն ունի. հանրապետական կենտրոն, արհեստագործական կոտակերտայի յերկրային բյուրո, գոյատուգին և հատուկ միություններ:

Գոյատուգին և շրջանային հանդիսանում են կամ արհեստագործական ունիվերսալ (բազմաճյուղյան) կամ սքրհեստագործական հատուկ (միաճյուղ) միություններ: Գյուղկոտակերտայի հետ խառն միությունները հանդիսանում են միավորներ:

Արհեստագործական կոտակերտայի տրվյալները ցույց են տալիս, զոր ամենահաճախ, չահալեա և վարկունակ հանդիսանում են հա-

տուկ միությունները և նրանց մեջ համեմատաբար ավելի ակտիվ և դրված արտադրական ղեկավարությունը:

Պատն և ունիվերսալ միությունները կրում են ավելի շատ առևտրական բնույթ, քան արտադրական: Այդ պատճառով ել պահանջի չափ անհրաժեշտություն և հանդիսանում արհեստագործական կոոպերացիայի միությունների բաժանումն ըստ մասնագիտական ճյուղերի:

Արհեստագործական կոոպերացիայի արդեն յերևան բերած հսկայական թափն և այն, վոր ծրագրված և ունենալ հնգամյակի ընթացքում, արհեստագործական կոոպերացիային առաջադրած խնդիրների բարդացման հետևանքով (կապիտալ շինարարություններ) . նույնպես անհնարին և դառնում ղեկավարել նրան հանրապետական կենտրոնների միջոցով: Կասկածից դուրս և, վոր պահանջվում և արհեստագործական կոոպերացիան վեր ածել ըստ մասնագիտական ճյուղերի սկսած ներքևից մինչև վերև:

Մի ուրիշ լուրջ հարց, վոր կանգնած և արհեստագործական կոոպերացիայի առաջ նրա հետագա տարիների աճման հետևանքով— դա տեխնիկական կազրերի և ղեկավարական կազմի հարցն և, վորը նրա մեջ համարյա բացակայում և: Դրա հետևանքով հարց և ծագում լայնացնելու անաչադործական ԲՈՒՀ և տեխնիկումները, վորոնք կպատրաստեն ճարտարագետներ և տեխնիկ—կոոպերատորներ:

Հետեյոյ յուրջ արհեստագործական կոոպերացիայի ներքին կազմակերպչական հարցը հանդիսանում է նրա փայտավճարային քաղաքականութեանը: Արհեստագործական կոոպերացիայի փայտավճարների չափը, ներկա ժամանակ շատ հաճախ չփափորների համար արգելք է հանդիսանում կոոպերացիային անդամագրվելու գործում: Անհրաժեշտ է փայտավճարների գիֆերենցիա մտցնել համաձայն տնայնագործի անտեսական կարողութեան և փայտի փճարման յերկայնացում, զանձելով այն հետզհետե աշխատավարձից:

Ապու արհեստագործական կոոպերացիայի համար կազմակերպչական հարց է հանդիսանում սոցիալական կազմի հարցը: Անհրաժեշտ է մաքրել արհեստագործական ընկերութեան ներք, մատակարարող-վաճառահանման ընկերութեանները մանր կապիտալիստական կոյակիային տարրերից, փոքրիկ տերերից, փորսնք չոհագործում են վարձու բանվորներին: Կոոպերացման քաղաքականութեանը բոտ է յութեան պետք է լինի զասակարգային քաղաքականութեան, փորը ճշտորեն պետք է համապատասխանե XV կուսհամագումարի փորոշումներին—ներդրավել կոոպերացիայի մեջ ամբողջ չքավորութեանը և միջակների մեծամասնութեանը:

Վերջապես, անհրաժեշտ է կանոնավորել աշխատավարձը, մոտեցնելով այն համապատասխան փորակի վարձու բանվորների աշխա-

տավարձին—կուլտ—կրթական նպատակի, փոխ—ոգնության գանձարկղին, հատուկ դրամագլուխների ֆոնդին (նյութերի, արդյունաբերական շինարարության և այլն) մուծումներ կատարելու միջոցով և արդելի ոգուտների բաշխումը:

Արհեստագործական կոոպերացիայի ներքին կազմակերպչական հարցի շարքին են պատկանում նաև ներքին կոոպերատիվ կուսակումները, հատկապես նրա կապիտալ շինարարությունների կարիքների համար. թեև նրա սեփական միջոցները տարեցտարի աճում են, բայց և այնպես դեռ հեռու չեն բավարար լինելուց: Նրա սեփական միջոցների ուժեղացման ոգտակարության տեսակետից, վոր անհրաժեշտ է ինչպես նրա շրջանառության, այնպես և՛ հատկապես 60 միլիոն ներդրումներն ապահովելու համար, պետք է նրա սեփական միջոցների լրացուցիչ մոբիլիզացիա կատարել—փայտավճարների բարձրացումով, ներքին կոոպերատիվային և տնայնագործների փոխտոմությամբ, հատուկ ավանդների ներդրումով, շահավետության ավելացումով և այլն:

Արհեստագործական կոոպերացիային զարկ տվող ձեռնարկումները մեջտեղից չպետք է վերացնեն չկազմակերպված տնայնագործներին սթանդակելու հարցը, ավելի ևս, վոր նրանք արհեստագործական կոոպերացիայի զարգացման բուզան են հանդիսանում, հավա-

բում են նրա համար վորոշ վորակյալ բնա-
կազմ, իսկ արհեստագործական կոտակե-
րան չի կարողանում հասցնել նրանց կազմա-
կերպչորեն յատափորելու և կոտակերա-
տիվո-
րեն ձևակերպելու:

Այստեղից ծագում և պրոֆիկրթության,
աշակերատության, բանվորության վորակյալ
ույժի բնագործակ կերպով արտադրելու հար-
ցը: Ահա պրոֆ-տեխնիկական զարոցների
ցանցը չափից դուրս փոքր և և չի հասնում
անգամ նախապատեւազմյան չափերին:

Այս պրոֆում և անաշնագործներին նյու-
թերով մատակարարելու հարցը, վարկավոր-
ման, իրերի վաճառահանման, վորոնցով մին-
չև ույժմա պրադիում եր գնորդ-միջնորդը,
բաշխիչը: Նրանց մատակարարումը, վարկա-
վորումն և արտադրանքի կոնտրակտացիան
պետք և կատարեն արհեստագործական վար-
կային և մատակարարող-վաճառահանման բն-
կերությանները, հետզհետե նրանց ներգրա-
վելով արհեստագործական կոտակե-
րացիայի
սխառմի մեջ:

Վերջապես, պրոֆում և գործադուրկ անաշ-
նագործների բանվորական ույժի սոցիալա-
կան տպահովադրության և կանոնավորման
հարցը: Անհրաժեշտ և ներգրավել փոխ-ոգ-
նության գանձարկղի մեջ չկոտակե-
րացված անաշնագործներին և կազմակերպել գործա-
դուրկ անաշնագործներին արտեւներին մեջ
բաշխելու հարցը:

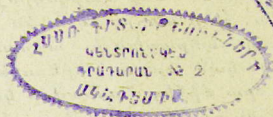
Լենինը բացասապես և արտահայտվել
կապիտալիստական պայմաններում տնայնա-
դործի համար սպասարկում կազմակերպելու
առթիվ, վորովհետև կապիտալիստական
պայմաններում այդ կլինեն պալլիատիվ և
նարոզնիկների կապիտալիզմի զարգացումը
կանգնեցնելու փորձի կրկնողությունը կհան-
դիսանար—ուտոպիական սոցիալիզմի մի այլ
տեսակը: Լենինը մատնանշել և, վոր կապի-
տալիստական պայմաններում այդ բոլոր ձեռ-
նարկումները, վերջին հաշվով, գործնակա-
նում գալիս են ոգնելու և ոժանդակելու «տըն-
տեսավար դյուդացուն», «մանր ֆարրիկան-
տին» կամ «գնորդ—միջնորդին», վոր «ընդ-
հանուր հիմունքով (կապիտալիստական Դ.
Ծ.), ապրանքային տնտեսական վարկով, պա-
հետներով, բանկերով, տեխնիկական խոր-
հուրդներով և այլն անխուսափելիորեն ող-
տվում են նախ և առաջ և ամենից շատ մանր-
բուրժուաները»:

Այլ բան և խորհրդային արհեստագործա-
կան պետությունում, ուր տնայնագործական
արդյունաբերությունը (XV կուսհամագու-
մարի ձևակերպումը) հանդիսանում և սոցիա-
լիստական խոշոր արդյունաբերության միակ-
գամայն անհրաժեշտ լրացուցիչ մասը: Այդ
միևնույն ձեռնարկումներն ստանում են բոլո-
րովին այլ գաղափար, այլ նշանակություն և
այլ բնույթ:

Մենք քննեցինք տնայնա—արհեստագոր-

ծախան արդյունաբերութեան հասկացողութեանը, մանր արդյունաբերութեան սոցիալ-տնտեսական կազմը, հեռանկարներն և խոշոր արդյունաբերութեան վերածվելու ուղիները: Մենք տեսանք, Վոր տնայնա-արհեստագործական արդյունաբերութեան հասկացողութեանը հանդիսանում և վոչ գիտական և սխալ: Մենք քննեցինք Լենինի կլասիֆիկացիան և մանր արդյունաբերութեան կազմից առանձնացրինք մանր արդյունաբերական ապրանքարտադրողների աշխատանքային շերտերը: Մենք բնորոշեցինք մանր արդյունաբերութեան հեռանկարները, վորպես նրա յերկարատե գոյութեան ունենալու հեռանկարներ, յիրը վերջին հաշվով պետք և առանց բարդութեանների վերածվի խոշոր արդյունաբերութեան գլխավորապես արդյունաբերական կոոպերացման միջոցով: Մենք բնորոշեցինք արհեստագործական կոոպերացիայի խնդիրները կազմակերպչական բնագավառում մի շարք արտադրութեանների ինդուստրացման նկատմամբ: Վերջապես, մենք պարզեցինք այն ձեռնարկումները, վոր անհրաժեշտ են արհեստագործական կոոպերացիայի ամրապնդման և տնայնագործական արդյունաբերութեան զարգացման ու նրա միջից մասնավոր կապիտալին դուրս վանելու համար: Պրոլետարիատի գիլատատուրայի ամրացման և սոցիալիստական դիրքերն արագ գրավելու առաջնապայման, սպրանքային սալի և գործադրկութեան մեյ-

մայման ու մյանր արդյունաբերության ցրվա-
 ծություն և տարերային բնութի հաղթահա-
 րելու ջանքը պահանջում են միաժամանակ
 և՛ նրա զարգացումը և՛ նրա համայնացումն
 արհեստագործական կոոպերացիայի միջոցով:
 Այդ պատճառով էլ արհեստագործական կոո-
 պերացիան դառնում է մեր սոցիալիստական
 կարևոր փարոսներից մեկը, քանի Վոր խոսքը
 փերարերում է 6 միլիոն աշխատավոր տնայ-
 նագործների և արհեստավորների կողմա-
 կերպմանն ու նրա 8 միլիարդ ռուբլու արտա-
 դրանքին:

	52
I. Հիմնական քանակական ցուցանիշները	1
II. Սոցիալ տնտեսական կադմբ, ըստ Լենինի կյասիֆիկացիայի	10
III. Մանր արդյունաբերական ապրանքարտա- դրողներ, արհեստավորներ և տնային բանվորներ	20
IV. Մանր արդյունաբերության և սոցիալ- տնտեսական կադմբ ներկա ժամանակ	30
V. Մանր արդյունաբերությունը նախադա- տերադմյան շրջանում Ռուսաստանի մեջ և արտասահմանում	44
VI. Մանր արդյունաբերության հեռանկարները ներկա ժամանակ	50
VII. Մանր արդյունաբերության զարգացման սոցիալ-տնտեսական տենդենցները	56
VIII. Արհեստագործական կոոպերացիայի տմ- բադնդումը և զարգացման ճեռանարկումները	73

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0039295

[1743]

ጥቅም 20 ሐዘን.

A $\frac{I}{4355}$